

**НАПОМЕНЕ О МЕЂУНАРОДНОЈ ПРАКСИ РЕВИЗИЈЕ 1000
ПОСЕБНА РАЗМАТРАЊА
У РЕВИЗИЈИ ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТРУМЕНАТА
САДРЖАЈ**

Параграф

Увод	1-10		
Одељак I – Основне информације о финансијским инструментима	11-69		
Сврха и ризици коришћења финансијских инструмената			14-19
Контроле које се односе на финансијске инструменте		20-23	
Потпуност, тачност и постојање	24-33		
Потврђивање и клиринг	25-26		
Усаглашавање са банком и повереницима	27-30		
Остале контроле над потпуношћу, тачношћу и постојањем			31-33
Процењивање финансијских инструмената	34-64		
Захтеви који се тичу финансијског извештавања		34-37	
Уочљиве и неуочљиве улазне информације	38-39		
Ефекти неактивних тржишта	40-42		
Процес процене од стране руководства	43-63		
Модел	47-49		
Пример једног уобичајеног финансијског инструмента	50-51		
Треће стране као извори одређивања цена	52-62		
Услуге одређивања цена	63		
Питања која се односе на финансијске обавезе	64		
Презентација и обелодањивање о финансијским инструментима	65-69		
Категорије обелодањивања	67-69		
Одељак II – Ревизијска разматрања која се односе на финансијске инструменте	70-145		
Професионални скептицизам	71-72		
Разматрања која се тичу планирања			73-84
Разумевање захтева у погледу рачуноводства и обелодањивања	74		
Разумевање финансијских инструмената		75-77	
Коришћење лица са специјализованим вештинама и знањима у ревизији	78-80		
Разумевање интерне контроле	81		
Разумевање природе, улоге и активности функције интерне ревизије	82-83		
Разумевање методологије руководства у погледу процене вредности финансијских инструмената		84	
Процена и одговор на ризике материјално погрешних исказа	85-107		
Општа разматрања која се односе на финансијске инструменте	85		
Фактори ризика од криминалних радњи		86-88	
Процена ризика од материјално погрешног исказа		89-90	
Фактори који се разматрају приликом утврђивања да ли и у којој мери треба тестирати оперативну ефективност контрола	91-95		
Суштински поступци	96-67		
Тестови двоструке сврхе	98		
Временски оквир ревизијских поступака		99-102	

Поступци који се односе на потпуност, тачност, постојање, настанак, права и обавезе	103–105	
Процена вредности финансијских инструмената		106–137
Захтеви који се тичу финансијског извештавања		106–108
Процена ризика материјално значајног погрешног исказа у вези са процењивањем вредности	109–113	
Значајни ризици	110–113	
Развој ревизијског приступа	114–115	
Разматрања ревизије када руководство користи трећу страну за одређивање цена	116–120	
Ревизијска разматрања када руководство користи модел за процену фер вредности		121–132
Процена да ли су разумне претпоставке које користи руководство	129–132	
Ревизијска разматрања када ентитет користи стручњака ангажованог од стране руководства		133–135
Одређивање процењене тачке или распона		136–137
Презентација и обелодањивање финансијских инструмената		138–141

Поступци који се односе на презентацију и обелодањивање финансијских инструмената	140–141	
Остала релевантна ревизијска разматрања		142–145
Писане изјаве	142	
Комуникација за лицима овлашћеним за управљање и осталима	143–145	
Комуникација са регулаторима и осталима		145

Додатак: Примери контрола које се односе на финансијске извештаје

Напомене о међународној пракси ревизије (IAPN) 1000, Посебна разматрања у ревизији финансијских инструмената треба тумачити у контексту Предговора Међународних стандарда и саопштења ревизије, контроле квалитета, прегледа, осталих уверавања и сродних услуга. IAPN не садржи друге захтеве који се односе на ревизоре осим оних који су садржани у Међународним стандардима ревизије (ISA), нити мењају одговорност ревизора у погледу његове усклађености са свим ISA који су релевантни за ревизију.

Напомене пружају практичне смернице ревизорима. Требало би да се дистрибуирају од стране тела одговорног за националне стандарде или да се користе у развоју одговарајућих националних материјала. Оне такође представљају материјал које фирме могу да користе за развој својих програма обуке и интерних смерница.

Увод

1. Финансијске инструменте могу да користе финансијски и нефинансијски ентитети свих величина у различите сврхе. Неки ентитети имају велики портфолио и обим трансакција док други имају само неколико трансакција финансијских инструмената. Неки ентитети могу да купују финансијске инструменте уз преузимање ризика и ради стицања користи док други могу да користе финансијске инструменте да би умањили ризик кроз хеџинг или управљање изложености ризику. Ове Напомене су релевантне за све ове ситуације.

2. Наведени Међународни стандарди ревизије (ISA) су посебно релевантни за ревизију финансијских инструмената:

(а) ISA 54⁰ се бави одговорношћу ревизора која се тиче ревизије рачуноводствених процена, укључујући рачуноводствене процене које се односе на финансијске инструменте одмерене по фер вредности;

(б) ISA 315 (ревидиран) и ISA 33⁰ се баве идентификацијом и проценом ризика од материјално погрешног исказа и одговора на те ризике; и

(ц) ISA 50⁰ објашњава од чега су сачињени ревизијски докази и бави се одговорношћу ревизора за осмишљавање и спровођење ревизијских поступака са циљем прибављања довољно адекватних ревизијских доказа на основу којих се могу донети разумни закључци на којима се заснива мишљење ревизора.

3. Сврха овог IAPN је да пружи:
 - (а) Основне информације о финансијским инструментима (Одељак I); и
 - (б) Дискусију о ревизијским разматрањима у вези са финансијским инструментима (Одељак II)

Напомене пружају практичне смернице ревизорима. Требало би да се дистрибуирају од стране тела одговорног за националне стандарде или да се користе у развоју одговарајућих националних материјала. Оне такође представљају материјал које фирме могу да користе за развој својих програма обуке и интерних смерница.

4. Ове Напомене су релевантне за ентитете свих величина пошто су сви ентитети изложени ризику од материјално погрешног исказа када користе финансијске инструменте.

5. Смернице о процењивању у овим Напоменама су релевантније за финансијске инструменте одмерене или обелодањене по фер вредности, док се смернице о другим областима у једнакој мери односе на финансијске инструменте одмерене по фер вредности или амортизованој набавној цени. Ове Напомене су такође применљиве на финансијска средства и финансијске обавезе. Ове Напомене се не баве инструментима као што су:

- (а) Најпростији финансијски инструменти као што су готовина, једноставни зајмови, потраживања од купаца и дуговања добављачима;
- (б) Инвестиције у некотиране инструменте капитала; или
- (ц) Уговори у осигурању.

6. Такође, ове Напомене се не баве конкретним рачуноводственим питањима која су релевантна за финансијске инструмент, као што су рачуноводство хеџинга, добитак или губитак на почетку (познат и као добитак или губитак првог дана), пребијање, трансфер ризика или умањење вредности, укључујући резервисања за губитке по основу кредита. Иако ова предметна питања могу да буду у вези са рачуноводственим обухватањем финансијских инструмената, дискусија о ревизоровим разматрањима о томе како да се третирају специфични рачуноводствени захтеви није у делокругу ових Напомена.

7. Ревизија у складу са Међународним стандардима ревизије се врши на основу претпоставке да је руководство и тамо где је то применљиво, лица овлашћена за управљање, прихватило одређене одговорности. Те одговорности обухватају одмеравање по фер вредности. Ове Напомене не намећу одговорности руководству или лицима овлашћеним за управљање, нити имају приоритет над законима или регулативом која уређује њихове одговорности.

8. Ове Напомене су написане у контексту оквира за истиниту и објективну презентацију финансијских извештаја опште намене, али могу бити корисне, када је то примерено датим околностима, другим оквирима финансијског извештавања као што су оквири финансијског извештавања посебне намене.

9. Ове Напомене су фокусиране на тврдње о процењивању, презентацији и обелодањивању, али се баве, иако нешто мање детаљно, потпуношћу, тачношћу, постојањем и правима и обавезама.

10. Финансијски инструменти су подложни несигурности процене, која је дефинисана у ISA 540 као „подложност рачуноводствене процене и сродних обелодањивања инхерентном недостатку прецизности у одмеравању“. На несигурност процене, између осталог, утиче сложеност финансијских инструмената. Природа и поузданост информација које подржавају одмеравање финансијских инструмената су подложне значајним варијацијама, што утиче на несигурност процене која је повезана са њиховим одмеравањем. У Напоменама се израз „несигурност одмеравања“ користи за несигурност процене која се односи на одмеравање по фер вредности.

Одељак I – Основне информације о финансијским инструментима

11. У различитим оквирима финансијског извештавања могу постојати различите дефиниције финансијских инструмената. На пример, у Међународним стандардима финансијског извештавања (IFRS), финансијски инструмент је дефинисан као сваки уговор на основу кога настаје финансијско средство једног ентитета и финансијска обавеза или инструмент капитала другог ентитета. Финансијски инструмент може бити готовина, инструмент капитала другог ентитета; уговорно право или обавеза примања или давања готовине или размене финансијских средстава или обавеза; уговор који ће бити или може бити измирен инструментима сопственог капитала ентитета; уговор који се

бави нефинансијским ставкама или уговор са даваоцима осигурања који не испуњава дефиницију уговора о осигурању. Ова дефиниција укључује широк спектар финансијских инструмената од простих зајмова и депозита до сложених деривата, структурисаних производа и неких робних уговора.

12. Финансијски уговори се разликују по својој сложености, иако сложеност финансијског инструмента може да буде последица различитих узрока:

- Велики обим појединачних токова готовине, када недостатак хомогености налаже анализа сваког или великог броја груписаних токова готовине да би се проценио, на пример, кредитни ризик (на пример, обезбеђене обавезе)
- Сложене формуле за израчунавање токова готовине.
- Несигурност или променљивост будућих токова готовине, што може да буде последица кредитног ризика, опција или финансијских инструмената са дугорочним уговорима.

Што је већа променљивост токова готовине у односу на промене тржишних услова, то је сложеније и несигурније одмеравање по фер вредности финансијског инструмента. Поред тога, понекад процењивање финансијских инструмената, које је обично једноставно, постаје сложено услед одређених околности, на пример, инструменти за које је престала тржишна активност или за које постоје дугорочни уговори. Деривати и структурисани производи постају веома сложени када представљају комбинацију појединачних финансијских инструмената. Поред тога, рачуноводствено обухватање финансијских инструмената под одређеним оквиром финансијског извештавања или одређеним тржишним условима може бити сложено.

13. Још један узрок сложености је количина финансијских инструмената који се држе ради продаје или се њима тргује. Иако уговор о своју каматних стопа не мора бити комплексан, ентитет који има много таквих уговора може да користи напредан информациони систем за идентификацију, процењивање и трансакције ових инструмената.

Сврха и ризици коришћења финансијских инструмената

14. Финансијски инструменти се користе за:

- Сврхе хеџинга (то јест, да промене постојећи профил ризика ком је ентитет изложен). То укључује:
 - форвард уговоре о куповини или продаји валуте у циљу фиксирања будућег девизног курса.
 - конверзију будућих каматних стопа на фиксне или плутајуће применом свопова; и
 - куповину опција да би се ентитету обезбедила заштита од одређене промене цене, укључујући уговоре који могу да садрже уграђене деривате.
- Сврхе трговања (на пример да омогуће ентитету да преузме ризик у циљу остваривања користи од краткорочних кретања на тржишту); и
- Сврхе инвестирања (на пример, да се омогући ентитету да стекне корист од дугорочних улагања)

15. Коришћење финансијских инструмената може да смањи изложеност појединим пословним ризицима као што су промене девизног курса, каматних стопа и цена робе, или комбинације тих ризика. Са друге стране, инхерентна сложеност неких финансијских инструмената може такође да резултира повећањем ризика.

16. Пословни ризик и ризик од материјално погрешног исказа повећавају се када руководство и лица овлашћена за управљање:

- Не разумеју потпуно ризике од коришћења финансијских инструмената и немају довољно знања и искуства за управљање тим ризицима;
- Нису довољно стручни да их адекватно процене у складу са применљивим оквиром финансијског извештавања;
- Немају довољно контрола над активностима које се тичу финансијских инструмената; или
- Не врше адекватно хеџинг или спекулације.

17. Ако руководство не разуме у потпуности ризике који су инхерентни финансијским инструментима, то може да има директан утицај на способност руководства да адекватно управља тим ризицима, што на крају може да угрози одрживост ентитета.

18. Главне врсте ризика који су применљиви на финансијске инструменте су наведени у наставку. Овај списак није коначан, а може да се користи другачија терминологија да би се описали ови ризици или класификовале компоненте појединих ризика.

(а) Кредитни ризик (ризик „кредитирања“ друге стране) је ризик да ће једна страна у финансијском инструменту узроковати финансијски губитак другој страни тако што неће испунити своју обавезу и често је повезан са неизвршењем уговорних обавеза. Кредитни ризик укључује ризик

измирења, што је ризик да ће једна страна измирити свој део трансакције без противнакнаде од купца или друге стране.

(б) Тржишни ризик је ризик да ће фер вредност будућих токова готовине финансијског инструмента флукуирати због промена тржишних цена. Примери тржишног ризика укључују валутни ризик, ризик каматне стопе, ризик цене робе и капитала.

(ц) Ризик ликвидности укључује ризик немогућности благовремене куповине или продаје финансијског инструмента по адекватној цени због неповољног стања на тржишту.

(д) Ризик пословања се односи на специфичну обраду која је неопходна кад је реч о финансијским инструментима. Ризик пословања може да се повећа са повећањем сложености финансијског инструмента, а лоше управљање ризиком пословања може да повећа ниво других врста ризика. Ризик пословања укључује:

(i) Ризик да су контроле потврђивања и усаглашавања неадекватне резултира непотпуним и нетачним евидентирањем финансијских инструмената;

(ii) Ризик од неодговарајуће документације трансакција и недовољног надзора над овим трансакцијима.

(iii) Ризик од нетачног евидентирања и обраде трансакција или управљања ризиком, због чега у њима није садржано све у вези са економским аспектом трговања;

(iv) Ризик да се особље неоправдано ослања на прецизност техника процењивања, без адекватног прегледа, због чега трансакције нису исправно процењене или њихов ризик није исправно одмерен;

(v) Ризик да коришћење финансијских инструмената није адекватно уклопљено у политике и процедуре управљања ризиком;

(vi) Ризик од губитка због неадекватних или неуспешних интерних процеса и система, или због екстерних догађаја, укључујући ризик од криминалних радњи које су последица интерних или екстерних извора;

(vii) Ризик да одржавање техника процењивања које се користе за одмеравање финансијских инструмената није адекватно или благовремено; и

(viii) Правни ризик, који је компонента ризика пословања, и односи се на губитке који настају услед правних или регулаторних активности које нарушавају или онемогућавају извршење крајњег корисника или друге стране под условима уговора или повезаних аранжмана поравнања. На пример, правни ризик може да може да настане као последица недовољне или неисправне документације уговора, немогућности да се спроведе поравнање у стечајном поступку, значајних промена пореских закона или доношења прописа који онемогућавају ентитетима да улажу у одређене врсте финансијских инструмената.

19. Остала разматрања релевантна за ризик од коришћења финансијских инструмената укључују:

- Ризик од криминалне радње који може да се повећа ако, на пример, запослени који се налази у позицији да почини криминалну радњу поседује знање о финансијским инструментима и процесу њиховог рачуноводственог обухватања, а руководство и лица овлашћена за управљање поседују мањи ниво знања од његовог.

- Ризик да главни аранжман за поравнање^е није адекватно приказан у финансијским извештајима.

- Ризик да неки финансијски инструменти могу, током свог трајања, да прелазе из имовине у обавезе и обрнуто и да та промена може да буде веома брза.

Контроле које се односе на финансијске инструменте

20. Обим у ком ентитет користи финансијске инструменте и степен сложености инструмената су важне детерминанте неопходног нивоа сложености интерне контроле ентитета. На пример, мањи ентитети могу да користе мање сложене производе и једноставније поступке и процесе за остварење својих циљева.

21. Често лица овлашћена за управљање имају улогу да одреде став према финансијским инструментима, да одобравају и надзиру њихово коришћење, док је улога руководства да управља ризиком и надзире изложеност ризицима. Руководство и, када је то применљиво, лица овлашћена за управљање су такође одговорни за осмишљавање и увођење система интерне контроле којим се омогућава припрема финансијских извештаја у складу са применљивим оквиром финансијског извештавања. Вероватније је да ће интерна контрола ентитета над финансијским инструментима бити ефективна када су руководство и лица овлашћена за управљање обезбедили следеће елементе:

(а) Успостављање адекватног контролног окружења, активно учешће лица овлашћених за

управљање у контроли коришћења финансијских инструмената, логичка организациона структура са јасном расподелом овлашћења и одговорности, и адекватне политике и процедуре које се односе на људске ресурсе. Јасна правила су посебно важна у погледу тога до које мере лица овлашћена за управљање имају слободу деловања. Таква правила имају у виду сва законска или регулаторна ограничења у вези са коришћењем финансијских инструмената. На пример, неки ентитети јавног сектора можда немају овлашћења да користе деривате у свом пословању;

(б) Успостављање процеса управљања ризиком у односу на величину ентитета и сложеност финансијских инструмената (на пример, у појединим ентитетима може да постоји формална функција управљања ризиком);

(ц) Успостављање информационих система који пружају разумевање лицима овлашћеним за управљање о природи активности финансијских инструмената и повезаних ризика, укључујући адекватну документацију о трансакцијама;

(д) Осмишљен, примењен и документован систем интерне контроле који:

Пружа уверавање у разумној мери да је коришћење финансијских инструмената у оквиру политике управљања ризиком;

Исправно приказује финансијске инструменте у финансијским извештајима;

Обезбеђује да је ентитет усклађен са применљивим законима и регулативом; и

Надзире ризик.

У Прилогу су дати примери контрола који могу да постоје у ентитету који има велики обим трансакција финансијских инструмената; и

(е) Успостављање адекватних рачуноводствених политика, укључујући политике процењивања, у складу са применљивим оквиром финансијског извештавања.

22. Кључни елементи процеса управљања ризиком и интерне контроле у односу на финансијске инструменте ентитета укључују:

- Одређивање приступа за дефинисање нивоа изложености ризику који је ентитет спреман да прихвати када учествује у трансакцијама финансијских инструмената (ово може да се назове „апетит за ризик“), укључујући политике за инвестирање у финансијске инструменте, и контролни оквир у коме се врше активности везане за финансијске инструменте;

- Успостављање процеса за документовање и одобравање нових врста трансакција финансијских инструмената који узимају у обзир рачуноводствене, правне, финансијске и пословне ризике који су повезани са таквим инструментима;

- Обрада трансакција финансијских инструмената, укључујући потврђивање и усаглашавање готовине и остале имовине са екстерним извештајима, и готовинске процесе;

- Подела дужности између оних који врше улагања или тргују финансијским инструментима и оних који су одговорни за обраду, процењивање и потврђивање таквих инструмената. На пример, функција развоја модела која је укључена у одређивање цене, мање је објективна од функције која је функционално и организационо одвојена од дела компаније који је у контакту са клијентима.

- Процеси процењивања и контрола, укључујући контроле над подацима прибављеним од трећих страна које одређују цене; и

- Надзор контрола.

23. Природа ризика се често разликује између ентитета који користе велики број и обим финансијских инструмената и оних који користе само неколико. То за резултат има различит приступ интерној контроли. На пример:

- Уобичајено је да институција која користи велики број финансијских инструмената има посебну просторију у којој се налазе специјализовани „трговци“ између којих су подељена овлашћења и део компаније са функцијама подршке (а која се бави провером података о обављеним продајним аранжманима, обезбеђујући да су исправне, и која врши потребне трансакције). У таквим окружењима, „трговци“ обично иницирају контакте вербално путем телефона или преко платформе за електронску трговину. Бележење релевантних трансакција и исправно евидентирање финансијских инструмената у таквом окружењу представља већи изазов него у окружењу које постоји у ентитету које користи само неколико финансијских инструмената, а чије постојање и потпуност често могу да се потврде слањем потврдних писاما

мањем броју банака.

- Са друге стране, ентитети који послују са малим бројем финансијских инструмената често немају поделу овлашћења, а њихов приступ тржишту је ограничен. У таквим случајевима, иако идентификација трансакција финансијских инструмената може бити лакша, постоји ризик да руководство може да се ослани на ограничен број запослених, што може довести до повећања ризика од вршења неовлашћених трансакција или неевидентирања трансакција.

Потпуност, тачност и постојање

24. У параграфима 25-33 описане су контроле и процеси који могу да постоје у ентитетима са великим бројем трансакција финансијских инструмената, укључујући оне које поседују одељење са трговину инструмената. Насупрот томе, ентитет који нема велики број трансакција финансијских инструмената можда нема те контроле и процесе али уместо тога, потврђивање трансакција се врши са другом страном или са установом за клиринг. То може да буде релативно једноставно у смислу да ентитет можда врши трансакције само са једном или две друге стране.

Потврђивање и клиринг

25. У начелу, за трансакције које врше финансијске институције, услови који се односе на финансијске инструменте су документовани у потврдама које размењују две стране и у правним споразумима. Установе за клиринг надзиру размену потврда упарујући их са купопродајним трансакцијама и измирујући их. Централна клириншка установа је повезана са берзом и ентитети који врше клиринг преко клириншких установа најчешће имају процесе којима се управља информацијама које су им стављене на увид.

26. Не измирују се све трансакције таквом разменом. На многим другим тржиштима постоји пракса договарања услова трансакције пре него што почне процес измирења. Да би био ефикасан, овај процес треба да се води одвојено од процеса трговања финансијским инструмената како би се ризик од криминалне радње свео на минимум. На осталим тржиштима, трансакције се потврђују након што је почео процес измирења и понекад подаци из потврда за резултат имају да процес измирења почне пре него што је постигнут договор о свим условима. То представља додатни ризик зато што ентитети који учествују у трансакцијама треба да се ослане на алтернативна средства за постизање договора о трговини. Та средства укључују:

- Наметање ригорозног усаглашавања између евиденције оних који врше трансакције финансијских инструмената и оних који врше измирења (важна је јасна подела овлашћења између ових извршилаца), у комбинацији са јаким надзорним контролама над онима који тргују финансијским инструмената да би се обезбедио интегритет трансакција;
- Преглед сумарне документације друге стране у којој су истакнути кључни услови, чак и ако није постигнут договор о свим условима; и
- Темељит преглед добитака и губитака продавца да би се обезбедило да је постигнуто усаглашавање са калкулацијама до којих је дошло одељење подршке.

Усаглашавање са банком и повереницима

27. Поједине компоненте финансијских инструмената, као што су обвезнице и акције, могу да се држе и као засебни депозити. Уз то, већина финансијских инструмената у неком тренутку резултира готовинским плаћањем и често токови готовине почињу у раном стадијуму уговора. Ови готовински одливи и приливи пролазе кроз банковни рачун ентитета. Редовна усаглашавања евиденције ентитета са евиденцијом екстерне банке или повереника омогућава ентитету да обезбеди исправно евидентирање трансакција.

28. Треба напоменути да не резултирају сви финансијски инструменти токовима готовине. У раном стадијуму уговора није је могуће да се евидентирају на берзи или код повереника. Када је то случај, процес усаглашавања неће идентификовати изостављену или неисправно евидентирану купопродају због чега су контроле потврђивања важније. Чак и када је такав ток готовине исправно евидентиран у раним стадијумима трајања финансијског инструмента, то не обезбеђује да су све карактеристике или услови инструмента (на пример, опција истека или раног окончања финансијског инструмента) исправно евидентирани.

29. Поред тога, токови готовине могу бити прилично мали у контексту укупне величине купопродаје или биланса стања ентитета, због чега их може бити тешко идентификовати. Значај усаглашавање се повећава када одсек за финансије или нека друга функција подршке, врши

преглед свих књижења на рачуне главне књиге да би се обезбедило да су исправни и адекватно поткрепљени. Овај процес помаже у идентификацији случајева када друга страна књижења готовине која се односе на финансијске инструменте није исправно евидентирана. Преглед привремених и клириншких рачуна је важан без обзира на величину салда рачуна због тога што могу постојати ставке на рачуну које се пребијају.

30. У ентитетима у којима постоји велики број трансакција финансијских инструмената, контроле усаглашавања и потврђивања могу бити аутоматске и у том случају, неопходно је да се успоставе ИТ контроле као подршка. Контроле су посебно важне да би се обезбедило потпуно и тачно преузимање података из екстерних извора (као што су банке и повереници) и из евиденције ентитета, те да њихов интегритет није нарушен пре или током усаглашавања. Контроле су такође потребне да се обезбеди да су критеријуми по којима се уноси упарују довољно рестриктивни да би се спречио погрешан клиринг ставки које се усаглашавају.

Остале контроле над потпуношћу, тачношћу и постојањем

31. Сложеност која је инхерентна неким финансијским инструментима значи да неће увек бити очигледан начин како би они требало да буду евидентирани у системима ентитета. У таквим случајевима, руководство мора да успостави контролне процесе којима ће се надзирати политике које прописују како се одмеравају, евидентирају и рачуноводствено обухватају поједини типови трансакција. Ове политике најчешће унапред утврђује и прегледа особља са одговарајућим квалификацијама које је у стању да разуме пуне ефекте финансијских инструмената који се књиже.

32. Неке трансакције могу да се откажу или измене. Примена одговарајућих контрола у вези са отказивањем или изменом могу да ублаже ризик од материјално значајног погрешног исказа услед криминалне радње или грешке. Уз то, ентитет може да има процес којим се врши поновно потврђивање трансакција које су отказане или измењене.

33. У финансијским институцијама са великим бројем купопродајних трансакција, запослени на вишој функцији обично врши преглед дневних добитака и губитака у књигама појединачних „трговаца“ у циљу процене да ли су, на основу његовог познавања тржишта евиденције прихватљиве. То може да омогући руководству да утврди да ли су одређене купопродајне трансакције потпуно или прецизно евидентирани, или да открије криминалну радњу у коју је умешан одређени „трговац“. Важно је да постоје поступци за одобравање трансакција које обезбеђују да запослени на вишим функцијама врше преглед.

Процењивање финансијских инструмената

Захтеви који се тичу финансијског извештавања

34. У многим оквирима финансијског извештавања, финансијски инструменти, укључујући уграђене деривате, често се одмеравају по фер вредности за сврхе презентације биланса стања, израчунавање добитка или губитка и/или обелодањивање. У начелу, циљ одмеравања по фер вредности је да се дође до цене по којој би се извршила редовна трансакција између учесника на тржишту на дан одмеравања по текућим тржишним условима; то јест, није у питању цена трансакције за принудну ликвидацију или хитну продају. Да би се постигао овај циљ, разматрају се све релевантне доступне информације о тржишту.

35. Одмеравање финансијских средстава и финансијских обавеза по фер вредности може да се врши приликом почетног евидентирања трансакција и касније, када дође до промене вредности. Промене у одмеравању фер вредности до којих долази током времена могу различито да се третирају у зависности од оквира финансијског извештавања. На пример, такве промене могу да се евидентирају као добитак или губитак, или могу да се евидентирају у осталом укупном приходу. Такође, у зависности од применљивог оквира финансијског извештавања, може постојати захтев да се комплетан финансијски инструмент или само једна његова компонента (на пример, уграђени дериват који се засебно рачуноводствено обухвата) одмерава по фер вредности.

36. У неким оквирима финансијског извештавања утврђена је хијерархија фер вредности како би се постигла већа доследност и упоредивост код одмеравања фер вредности и повезаних обелодањивања. Улазне информације могу да се класификују по различитим нивоима, као што су:

- Улазне информације 1. нивоа – Котиране цене (некориговане) на активним тржиштима за идентична финансијска средства или финансијске обавезе које су доступне ентитету на датум одмеравања.
- Улазне информације 2. нивоа – Улазне информације које нису котиране цене које припадају првом

нивоу и које су уочљиве за финансијско средство и финансијске обавезе, директно или индиректно. Ако финансијско средство или финансијска обавеза има одређен (уговором) рок доспећа, улазна информација другог нивоа мора бити доступна током целог живота финансијског средства или обавезе. Улазне информације 2. нивоа укључују следеће:

- Котиране цене за слична финансијска средства или финансијске обавезе на активним тржиштима.
- Котиране цене за идентична или слична финансијска средства или финансијске обавезе на тржиштима која нису активна.
- Улазне информације које нису котиране цене које могу да се уоче за финансијско средство или финансијску обавезу (на пример, каматне стопе и криве приноса уочљиве током уобичајено објављиваних интервала, имплицирана колебљивост и кредитни распон).
- Улазне информације које су преваходно изведене, или потврђене, на основу уочљивих тржишних информација путем корелације или на други начин (улазне информације базиране на тржишту).
- Улазне информације 3. нивоа – Неуочљиве улазне информације за финансијско средство или финансијску обавезу. Неуочљиве улазне информације користе се за одмеравање фер вредности када релевантне уочљиве улазне информације нису доступне. На овај начин се дозвољава постојање ситуација у којима постоји мала или никаква тржишна активност за неко одређено финансијско средство или финансијску обавезу на датум одмеравања.

У начелу, несигурност одмеравања се повећава како се финансијски инструмент помера са нивоа 1 на ниво 2 или са нивоа 2 на ниво 3. Такође на нивоу 2 може постојати широк распон несигурности у зависности од уочљивости улазних информација, сложености финансијског инструмента, његовог процењивања и других фактора.

37. Одређени оквири финансијског извештавања могу да захтевају или дозвољавају ентитету да врши корекције услед несигурности одмеравања, да би се извршиле корекције које би учесник на тржишту извршио приликом одређивања цене узимајући у обзир несигурност која потиче од ризика повезаних са одређивањем цене или токова готовине финансијског инструмента. На пример:

- Корекције модела. Неки модели могу да имају познате недостатке или резултат калибрације може да укаже на недостатак у одмеравању фер вредности у складу са оквиром финансијског извештавања.
- Корекције кредитног ризика. Неки модели не узимају у обзир кредитни ризик, укључујући ризик друге стране или сопствени кредитни ризик.
- Корекције ликвидности. Вредност одмерена применом модела који не узима у обзир све остале факторе које би учесници у тржишту узели у обзир приликом одређивања цене финансијског инструмента можда не представља фер вредност на датум одмеравања те због тога треба да се засебно коригује у циљу постизања усклађености са применљивим оквиром финансијског извештавања.
- Корекције нису прикладне ако се коригује одмеравање и процењивање финансијског инструмента тако да се удаљава од фер вредности која је дефинисана применљивим оквиром финансијског извештавања, на пример ради одржања конзервативног приступа.

Уочљиве и неуочљиве улазне информације

38. Као што је претходно поменуто, у оквирима финансијског извештавања улазне информације су често категоризоване по степену уочљивости. Како се активност на тржишту финансијских инструмената и уочљивост улазних информација смањује тако се повећава несигурност одмеравања. Природа и поузданост информација које подржавају процењивање финансијских инструмената варира у зависности од уочљивости улазних информација које се користе за одмеравање, што је под утицајем природе тржишта (на пример, степен тржишне активности и да ли је у питању размена или трансакције на неслужбеном тржишту). У складу са тим, постоји континуитет природе и поузданости доказа који се користе за поткрепљивање процене те постаје тешко за руководство да прибави информације које подржавају процену када тржиште постане неактивно, а улазне информације мање уочљиве.

39. Када на располагању нема уочљивих улазних информација, ентитет користи неуочљиве улазне информације (улазне информације трећег нивоа) која одржавају претпоставку коју би учесници на тржишту користили приликом одређивања цене финансијског средства или финансијске обавезе, укључујући и претпоставке о ризику. Неуочљиве улазне информације се генеришу на основу најбољих информација које су доступне у датим околностима. Кад генерише неуочљиве улазне

информације, ентитет полази од властитих података који се коригују ако постоје разумне доступне информације које указују на то да (а) би други учесници на тржишту користили другачије информације или (б) постоји нешто карактеристично за ентитет што није доступно другим учесницима на тржишту (на пример, синергија која је специфична за ентитет).

Ефекти неактивних тржишта

40. Несигурност одмеравања се повећава а процењивање је сложеније када тржиште на ком се тргује финансијским инструментима или њиховим компонентама постане неактивно. Не постоји јасна тачка на којој активно тржиште постаје неактивно, иако оквири финансијског извештавања могу да пруже смернице о овом питању. Карактеристике неактивног тржишта укључују значајно умањење обима и нивоа купопродајних активности, значајне варијације цена током времена или између различитих учесника на тржишту или када цене нису актуелне. Ипак, процена да ли је тржиште неактивно захтева примену просуђивања.

41. Када је тржиште неактивно котиране цене могу бити застареле, могу да не представљају цене по којима тргују учесници на тржишту или могу да представљају принудне трансакције (када продавац мора да прода имовину да би испунио законске или регулаторне захтеве, мора одмах да отуђи имовину да би остварио ликвидност, или када постоји само један могући купац услед наметнутих законских или временских ограничења). У складу са тим, процене се врше на основу улазних информација нивоа 2 и 3. Под таквим околностима, ентитети могу да имају:

- Политику процењивања која укључује процес за утврђивање да ли су доступне улазне информације нивоа 1;
- Разумевање како су израчунате одређене цене или улазне информације из екстерних извора а које су коришћене као улазне информације за технике процењивања, како би се проценила њихова поузданост. На пример, на активном тржишту, брокерска котација за финансијски инструмент којим се не тргује вероватно одражава стварну трансакцију сличног финансијског инструмента, али, како тржиште постаје мање активно, брокерска котација може више да се ослања на технике процењивање власника за одређивање цена;
- Разумевање како погоршање услова пословања утиче на другу страну, као и то да ли погоршање услова пословања ентитета који су слични другој страни може да укаже на то да друга страна можда неће испунити своје обавезе (ризик неизвршења);
- Политике за кориговање услед несигурности одмеравања. Такве корекције могу да укључују корекције модела, корекције по основу недостатка ликвидности, корекције кредитног ризика и остале корекције ризика;
- Могућност да се израчуна распон реалистичних исхода узимајући у обзир укључене несигурности, на пример, извођењем анализе осетљивости; и
- Политике за идентификацију када улазне информације за одмеравање фер вредности прелазе на други ниво хијерархије фер вредности.

42. Посебне потешкоће могу да се јаве када постоје значајно умањење обима или чак престанак трговања одређеним финансијским инструментима. У овим околностима, финансијски инструменти који су раније процењени помоћу тржишних цена можда ће морати да се процене помоћу неког модела.

Процес процене од стране руководства

43. Технике које руководство може да користи за процену финансијских инструмената могу да укључују уочљиве цене, недавне трансакције и моделе који користе неуочљиве и уочљиве улазне информације. Руководство такође може да користи:

- (а) Трећу страну као извор информација о одређивању цена: као што је служба за одређивање цена или брокерска котација;
- (б) Стручњака за процене.

Треће стране које пружају информације о одређивању цена и стручњаци за процене могу да користе једну или више ових техника процењивања.

44. У већини оквира финансијског извештавања, најбољи доказ фер вредности финансијског инструмента се могу наћи у скорашњим трансакцијама на активном тржишту (то јест, улазне информације 1. нивоа). У таквим случајевима, процена финансијског инструмента може бити

релативно једноставна. Котиране цене финансијских инструмената који су котирани на берзи или којима се тргује на незваничним тржиштима, могу да буду доступни из извора као што су финансијске публикације, саме берзе или треће стране. Када се користе котиране цене, важно је да руководство разуме основу котирања да би се обезбедило да цена одражава услове на тржишту на датум одмеравања. Котиране цене прибављене из публикација или са берзи могу да пруже довољно доказа о фер вредности када су, на пример:

(а) Цене актуелне или нису застареле (на пример, ако је котирана цена заснована на последњој цени трговања, а трговање је обављено пре доста времена); и

(б) Котиране цене су цене по којима би трговци трговали финансијским инструментом довољно фреквентно и у адекватном обиму.

45. Када нема актуелне уочљиве тржишне цене за финансијски инструмент (улазне информације првог нивоа), неопходно је да ентитет прикупи друге индикаторе за одређивање цена који ће се користити у техници процењивања за сврхе процене финансијског инструмента. Ти индикатори могу укључивати:

- Недавне трансакције, укључујући трансакције након датума финансијског извештаја за исти инструмент. Разматра се да ли је неопходна корекција због промена у тржишним условима између датума одмеравања и датума трансакције, пошто ове трансакције нису нужно показатељи тржишних услова који су постојали на датум финансијског извештаја. Поред тога, могуће је да трансакција представља принудну трансакцију, због чега није индикативан показатељ цене приликом редовног трговања.

- Текуће или недавне трансакције сличних инструмената, што је познато и као „посредно одређивање цене“. Биће потребно извршити корекције цене сличног инструмента како би се одразиле разлике између тог инструмента и инструмента чија се цена одређује, на пример, како би се узеле у обзир разлике у ликвидности или кредитном ризику између два инструмента.

- Индекси за сличне инструменте. Слично као и код трансакција сличних инструмената, корекције се врше да би се одразиле разлике између инструмента чија се цена одређује и инструмента (инструмената) из којих је изведен коришћени индекс.

46. Очекује се од руководства да документује политике процењивања и модел који се користи за процену одређеног финансијског инструмента, укључујући логику на којој се базира коришћени модел, селекцију претпоставки коришћених у методологији процењивања и разматрања ентитета о томе да ли су неопходне корекције због несигурности одмеравања.

Модел

47. Модел може да се користи за процењивање финансијских инструмента када њихова цена не може директно да се уочи на тржишту. Модел може да буду једноставни као што је често коришћена формула за одређивање цена обвезница или могу да укључују комплексне, посебно развијене компјутерске програме за процењивање финансијских инструмената са улазним информацијама трећег нивоа. Највећи број модела је заснован на формулама за израчунавање дисконтованих токова готовине.

48. Модел садржи методологију, претпоставке и податке. Методологија садржи опис правила или принципа на којима се заснива однос између варијабли у процењивању. Претпоставке укључују процене неодређених варијабли које се користе у моделу. Подаци могу да буду стварне или хипотетичке информације о финансијском инструменту, или друге улазне информације које се односе на финансијски инструмент.

49. У зависности од околности, питања на која ентитет треба да обрати пажњу приликом утврђивања или провере модела за финансијски инструмент укључују:

- Да ли је модел проверен пре примене, уз периодичне прегледе да би се обезбедило да је и даље прикладан за примену. Процес процене такође може да укључује процену:

- Теоријске утемељености методологије и математичког интегритета, укључујући прикладност параметара и осетљивости.

- Доследност и потпуност улазних информација модела са тржишним праксама и да ли су доступне одговарајуће улазне информације за примену модела.

- Да ли постоје адекватне политике за контроле промена, процедурама за промену и безбедносне контроле над моделом.

- Да ли се врше адекватне измене или ажурирања модела на редовној основи у складу са променама тржишних услова.
- Да ли се врше редовне калибрације, прегледи и тестови валидности модела од стране одвојене и објективне функције. То представља начин обезбеђења да излазне информације модела буду објективна презентација вредности коју би учесници за тржишту придали финансијском инструменту.
- Да ли модел максимизира примену релевантних уочљивих улазних информација и минимизира примену неуочљивих улазних информација.
- Да ли се врше корекције излазних информација модела да би се одражавале претпоставке које би учесници на тржишту користили у сличним околностима.
- Да ли је модел адекватно документован, укључујући и његову предвиђену примену и ограничења његових кључних параметара, потребне податке, резултате свих спроведених аналитичких провера и корекција излазних информација модела.

Пример једног уобичајеног финансијског инструмента

50. У наставку је описано како модели могу да се примене за процењивање једног уобичајеног финансијског инструмента, познатог као хартије од вредности подржане активно^м. Пошто се ове хартије од вредности често процењују на основу улазних информација другог и трећег нивоа, често се процењују уз помоћ модела, тако да је укључено:

- Разумевање врсте хартија од вредности – разматрајући (а) основни колатерал и (б) услове хартије од вредности. Основни колатерал се користи за процену времена и износа токова готовине као што су каматне стопе за хипотеке и кредитне картице и плаћање главнице.
- Разумевање услова хартија од вредности – што укључује процену уговорних права у вези са токовима готовине, као што су редослед исплате и сви догађаји који се односе на неиспуњење уговорних обавеза. Редослед исплате, или давање предности, односи се на услови под којима неке класе држалаца (надређени дуг) имају приоритет приликом исплате над осталима (подређени дуг). Права сваке класе држалаца на токове готовине, који се често назива и „слап“ токова готовине, заједно са претпоставкама времена и количином токова готовине, користе се за извођење сета процењених токова готовине за сваку класу држалаца. Очекивани токови готовине се затим дисконтују да би се извела процењена фер вредност.

51. На токове готовине за хартије од вредности подржане активом могу да утичу плаћања основног колатерала унапред и потенцијални ризик од неиспуњења уговорних обавеза и резултујућих процењених губитака главнице код намирења дуга. Претпоставке које се односе на плаћања унапред, ако су применљиве, обично се базирају на процени тржишних каматних стопа за сличне колатерале као што су колатерали које су у основи хартије од вредности. На пример, ако су тржишне каматне стопе за хипотеке пале, онда за хипотеке повезане са хартијом од вредности, каматне стопе за плаћање унапред могу бити веће него што је у почетку очекивано. Процена стопе неиспуњавања уговорне обавезе и висине губитка укључује пажљиво процењивање основног колатерала и зајмопримца у циљу процене стопе неиспуњења уговорне обавезе. На пример, када колатерал представља хипотека на станове, на могућу висину губитка могу да утичу процене цена некретнина током животног века хартије од вредности.

Треће стране као извори одређивања цена

52. Ентитети могу да користе треће стране као изворе одређивања цена у циљу прибављања информација о фер вредности. Припрема финансијских извештаја ентитета, укључујући процењивање финансијских инструмената и припрему обелодањивања у финансијским извештајима која се односе на те инструменте, може да захтева стручност коју руководство не поседује. Ентитети можда неће бити у стању да развију адекватне технике процењивања, укључујући моделе који могу да се користе за процењивање, и могу да користе треће стране као изворе приликом одређивања цена или за обелодањивања у финансијским извештајима. То може бити случај код малих ентитета или ентитета који не учествују у трансакцијама финансијских инструмената великог опсега (на пример, нефинансијске). Иако је руководство користило трећу страну за одређивање цена, коначна одговорност за процењивање лежи на руководству.

53. Треће стране као извори одређивања цена такође могу да се користе зато што ентитет можда не може да изврши одређивање цена велике количине хартија од вредности у кратком временском периоду. Ово је често случај код инвестиционих фондова којима се фреквентно тргује и који морају да

одреде нето вредност имовине сваког дана. У другим случајевима, руководство може да има свој сопствени процес одређивања цена али користи и треће стране да потврде њихове процене.

54. Из једног или више поменутих разлога, већина ентитета користи треће стране као изворе за одређивање цена приликом процењивања хартија од вредности било као примарни извор или као извор потврђивања њихових процена. Треће стране као извори одређивања цена обично се деле на следеће категорије:

- Пружаоци услуга одређивања цена, укључујући услуге одређивања цена консензусом; и
- Брокери који доказују брокерске котације.

Услуге одређивања цена

55. Пружаоци услуга одређивања цена пружају ентитетима податке о ценама и повезане податке за различите финансијске инструменте, често обављајући свакодневне процене за велики број финансијских инструмената. Ове процене могу да се врше прикупљањем тржишних података и цена из великог броја различитих извора, укључујући лидере тржишта, и у појединим случајевима, уз помоћ интерних техника процењивања на основу којих се изводе процењене фер вредности. Услуге одређивања цена могу да буду комбинација више приступа да би се одредила цена. Услуге одређивања цена се често користе као извори цена засновани на улазним информацијама другог нивоа. Пружаоци услуга одређивања цена могу да имају стриктне контроле које се односе на то како се цене развијају, а њихови клијенти су често веома различити, укључујући инвеститоре који купују или продају, функције подршке, ревизоре и слично.

56. Пружаоци услуга одређивања цена често имају формалне процесе за клијенте који желе да преиспитају цене које су одређене од стране пружаоца услуга одређивања цена. Ови процеси обично захтевају од клијента да изнесе доказе који подржавају алтернативну цену, при чему се захтеви клијента категоризују на основу квалитета изнетих доказа. На пример, захтев да се преиспита цена на основу недавне продаје инструмента које пружалац услуга одређивања цена није био свестан може да се прихвати, док захтев да се преиспита цена на основу клијентове властите технике процењивања, може да буде подвргнут много строжеј анализи. На овај начин, пружалац услуга одређивања цена са великим бројем значајних учесника, инвеститора који купују и продају, могу да буду у позицији да константно коригују цене како би боље одражавале информације које су доступне учесницима на тржишту.

Одређивање цена на основу консензуса

57. Неки ентитети могу да користе податке о ценама од пружалаца услуга који одређују цене на основу консензуса и који се разликују од других пружалаца услуга одређивања цена. Пружаоци услуга који одређују цене на основу консензуса прибављају информације о инструменту од више ентитета који учествују у активностима (претплатника). Сваки претплатник доставља своје процене пружаоцу услуге. Пружалац услуга чува тајност информација и сваком претплатнику доставља повратну информацију о цени утврђеној консензусом, што је најчешће аритметичка средина свих достављених цена, након што је спроведено чишћење података од неподесних вредности. За нека тржишта, као што је тржиште егзотичних деривата, цена утврђена консензусом може да представља најбољи доступан податак. Међутим, за процену репрезентативне веродостојности цене утврђене консензусом разматра се велики број фактора, на пример:

- Да ли цене достављене од стране претплатника одражавају стварне трансакције или су то само износи израчунати помоћу техника процене које користе ти претплатници.
- Број извора који су доставили цене.
- Квалитет извора које користи пружалац услуга одређивања цена консензусом.
- Да ли су међу претплатницима кључни учесници на тржишту.

58. У типичном случају, цене утврђене консензусом су на располагању претплатницима који су доставили властите цене пружаоцу услуге. У складу са тим, неће сви ентитети имати приступ ценама утврђеним консензусом. Пошто претплатници углавном не знају како су достављене цене процењене, руководству ће можда бити потребне додатне информације из других извора да оправда своју процену. То посебно може да буде случај када извори достављају индикативне цене засноване на властитим техникама процењивања, а руководство није у позицији да стекне разумевање о томе како су ти извори израчунали своје цене.

Брокери који одређују брокерске котације

59. Брокери одређују котације својим клијентима као необавезни део услуге, због чега се котације које им саопштавају често прилично разликују од цена које достављају пружаоци услуга

одређивања цена. Брокери нису увек спремни да открију информације о процесу који су примењивали у одређивању котације, али могу да имају приступ информацијама о трансакцијама чијег постојања пружалац услуге одређивања цена не мора да буде свестан. Брокерске котације могу да буду извршиве или индикативне. Индикативне котације су брокерове најбоље процене фер вредности, док извршива котације показује да је брокер спреман да изврши трансакцију по тој цени. Извршиве котације су снажан доказ фер вредности. Индикативне котације су мање снажан доказ због недостатка транспарентности у погледу метода које користи брокер да би одредио котацију. Поред тога, строгост контрола над брокерском котацијом ће се често разликовати у зависности од тога да ли брокер примењује исте мере безбедности у свом портфељу. Брокерске котације се често користе за хартије од вредности са улазним информацијама трећег нивоа и понекад су то једине доступне екстерне информације.

Додатна разматрања у вези са трећим странама као изворима одређивања цена

60. Разумевање како извори одређивања цена рачунају неку цену омогућава руководству да одреди да ли су добијене информације прикладне за примену у вршењу процене, укључујући и то да ли могу да буду улазне информације за технике процењивања и по ком нивоу улазних информација треба да се категоризује хартија од вредности за сврхе обелодањивања. На пример, трећа страна која одређује цену може да процењује финансијске инструменте помоћу власничких модела, и веома је важно да руководство разуме методологију, претпоставке и податке који се користе.

61. Ако одмерена фер вредност прибављена од треће стране као извора одређивања цена није заснована на текућим ценама на активном тржишту, руководство ће морати да процени да ли је одмерена фер вредност изведена на начин који је доследан применљивом оквиру финансијског извештавања. Разумевање одмерене фер вредности укључује следеће елементе:

- Како је одређена одмерена фер вредност – на пример, да ли је фер вредност одмерена техником процењивања, да би се одредило да ли је доследна циљу одмеравања фер вредности;
- Да ли су котације индикативне цене, индикативни опсежи или обавезујуће понуде; и
- Колико често трећа страна која одређује цену врши одмеравање фер вредности – да би се проценило да ли одражава услове на тржишту на дан одмеравања.

Разумевање основе на којој су треће стране које су извори одређивања цена одредили своје котације у контексту одређеног финансијског инструмента који ентитет држи, помаже руководству у процени релевантности и поузданости овог доказа у сврху подршке њиховим проценама.

62. Могуће је да ће се јавити диспаритети између ценовних индикатора из различитих извора.

Разумевање о томе како су ценовни индикатори изведени и испитивање диспаритета помаже руководству да потврди доказе који су коришћени у процењивању финансијских инструмената како би одредили да ли је процена разумна. Коришћење средње вредности достављених котација, без додатног испитивања, може да не буде прикладно зато што једна од цена може бити најрепрезентативнија за фер вредност, а то не мора да буде средња вредност. Да би утврдило да ли су процене финансијских инструмената разумне, руководство може да:

- Размотри да ли стварне трансакције заправо представљају принудне трансакције уместо трансакција између вољних купаца и вољних продаваца. Ово може довести до тога да цена која се пореди буде поништена.
- Анализира очекиване будуће токове готовине финансијског средства. То може да се изведе као индикатор нејрелевантнијих података о одређивању цена.
- У зависности од природе онога што није уочљиво, да из уочљивих цена изврши екстраполацију неуочљивих (на пример, могу да постоје уочљиве цене за рок доспећа до десет година али не дуже, тако да ценовна крива може да се екстраполира на дужи период, као индикатор цена). Потребна је пажња да се обезбеди да екстраполација не прелази у толикој мери уочљиву криву да веза са уочљивим ценама буде толико слаба да не може да се сматра поузданом.
- Упореди цене са ценама портфеља финансијских инструмената да би обезбедили њихову конзистентност у односу на сличне финансијске инструменте.
- Користе више од једног модела да би потврдили резултате сваког од њих, узимајући у обзир податке и претпоставке за сваки посебно, или
- Процени промене цена за повезане инструменте хеџинга и колатерале.

Приликом просуђивања и процењивања, ентитет такође може да размотри остале факторе који су специфични за околности у којима се налази ентитет.

Ангажовање стручњака за процене

63. Руководство може да ангажује стручњака за процене из инвестиционе банке, брокерске фирме или друге фирме која врши процене, да би проценио вредност појединих или свих хартија од вредности. За разлику од пружалаца услуга одређивања цена и брокерских котација, методологија и коришћени подаци су у начелу много доступнији руководству ако су ангажовали експерта. Чак и ако руководство ангажује стручњака руководство сноси коначну одговорност за коришћену процену.

Питања која се односе на финансијске обавезе

64. Разумевање ефекта кредитног ризика је важан аспект процењивања финансијских средстава и финансијских обавеза. Ова процена одражава кредитни квалитет и финансијску снагу емитента и свих пружалаца кредитне подршке. У појединим оквирима финансијског извештавања, одмеравање финансијске обавезе претпоставља да је трансфер извршен учеснику на тржишту на датум одмеравања. Када нема уочљиве тржишне цене за финансијску обавезу, њена вредност се обично одређује методом коју би друга страна користила да одреди вредност кореспондирајуће имовине, осим ако не постоје специфични фактори који се односе на то средство (као што је преузимање кредита од стране треће стране). Може бити тешко да се одмери сопствени кредитни ризик ентитета.

Презентација и обелодањивање о финансијским инструментима

65. Већина оквира финансијског извештавања захтева да обелодањивања у финансијским извештајима омогуће корисницима финансијских извештаја да врше смислене процене ефеката активности ентитета које се тичу финансијских инструмената, укључујући ризике и несигурност повезане са финансијским инструментима.

66. Већина оквира захтева обелодањивање квантитативних и квалитативних информација (укључујући рачуноводствене политике) које се односе на финансијске инструменте. Рачуноводствени захтеви за одмеравање фер вредности у сврхе презентације и обелодањивања финансијских извештаја су екстензивни у већини оквира финансијског извештавања и обухватају више од пуке процене финансијских инструмената. На пример, квалитативна обелодањивања о финансијским инструментима пружају важне контекстуалне информације о карактеристикама финансијских инструмената и њихових будућих токова готовине које могу да помогну у информисању инвеститора о ризицима којима су изложени ентитети.

Категорије обелодањивања

67. Захтеви у погледу обелодањивања укључују:

(а) Квантитативна обелодањивања која су изведена из износа укључених у финансијске извештаје – на пример, категорије финансијских средстава и обавеза;

(б) Квантитативна обелодањивања која захтевају значајно просуђивање – на пример, анализа осетљивости за сваки тип тржишног ризика коме је ентитет изложен; и

(ц) Квалитативна обелодањивања – на пример она која описују како ентитет управља финансијским инструментима; циљеве; контроле; политике и процесе за управљање свим типовима ризика који проистичу из финансијских инструмената; и методе које се користе за одмеравање ризика.

68. Што је процењивање осетљивије на промене одређене варијабле, то је вероватније да ће бити неопходно обелодањивање да би се указало на несигурност у вези са процењивањем. Поједини оквири финансијског извештавања такође могу да захтевају обелодањивање анализе осетљивости, укључујући ефекте промена у претпоставкама које се користе у техникама процењивања. На пример, додатна обелодањивања захтевана за финансијске инструменте са одмереном фер вредности која је категоризована у трећем нивоу хијерархије улазних информација о фер вредности, усмерена су на информисање корисника финансијских извештаја о ефектима тих одмеравања фер вредности који користе најсубјективније улазне информације.

69. Неки оквири финансијског извештавања захтевају обелодањивање података које омогућава корисницима финансијских извештаја да процене природу и степен ризика који проистичу из финансијских инструмената и којима је ентитет изложен на датум извештавања. Ова обелодањивања могу бити садржана у напоменама уз финансијске извештаје или у дискусијама и анализама

руководства у годишњем извештају који садржи унакрсна упућивања на финансијске извештаје над којима је извршена ревизија. Степен обелодањивања зависи од степена изложености ентитета ризицима који проистичу из финансијских инструмената. Ово укључује квалитативна обелодањивања о:

- Изложеностима ризику и како оне настају, укључујући могуће ефекте будућих захтева ентитета у погледу ликвидности и колатерала.
- Циљевима, политикама и процесима ентитета за управљање ризиком и методама за одмеравање ризика; и
- Свим променама у изложеностима ризику или свим циљевима, политикама и процесима ентитета за управљање ризиком из претходног периода.

Одељак II – Ревизијска разматрања која се односе на финансијске инструменте

70. Поједини фактори могу да доведу до тога да ревизија финансијских инструмента представља посебан изазов. На пример:

- Може бити тешко за руководство и ревизора да разумеју природу и намену финансијских инструмената, као и ризике којима је ентитет изложен.
- Тржишно расположење и ликвидност могу брзо да се промене, излажући руководство притиску да ефективно управља изложеностима ризику.
- Може бити тешко прибавити доказе који подржавају процену.
- Појединачна плаћања која су у вези са одређеним финансијским инструментима могу бити значајна, што може да повећа ризик од злоупотребе средстава.
- Износи забележени у финансијским извештајима који се односе на финансијске инструменте не морају да буду значајни, али могу да постоје значајни ризици и изложености ризицима који су повезани са тим финансијским инструментима.
- Неколико запослених може да има значајан утицај на трансакције финансијских инструмената, посебно када су аранжмани њихових примања повезани са приходима од финансијских инструмената, а постоји могућност неоправданог ослањања на ове појединце од стране осталих запослених у ентитету.

Ови фактори могу да доведу до тога да ризици и релевантне чињенице буду нејасне, што може да утиче да ревизорову процену ризика од материјално погрешног исказа, а латентни ризици могу изненада да се појаве, нарочито када су тржишни услови неповољни.

Професионални скептицизам^m

71. Професионални скептицизам је неопходан за критичку процену ревизијских доказа и помаже ревизору да пази на могућност појаве пристрасности руководства. То укључује преиспитивање контрадикторних ревизијских доказа и поузданости документације, одговора на упите и осталих информација добијених од руководства и лица овлашћених за управљање. То такође укључује опрез усмерен на услове који могу да укажу на могући погрешан исказ услед грешке или криминалне радње, имајући у виду довољност и адекватност ревизијских доказа у складу са околностима.

72. Примена професионалног скептицизма се захтева у свим околностима, а потреба за професионалним скептицизмом повећава се са повећавањем сложености финансијских инструмената, на пример у следећим ситуацијама:

- Процена да ли је прибављено довољно адекватних ревизијских доказа, што може бити веома захтевно када се користе модели или када се одређује да ли су тржишта неактивна.
- Процена просуђивања руководства и могуће пристрасности руководства, у примени оквира финансијског извештавања који је применљив на ентитет, посебно у вези са избором техника процењивања од стране руководства, примена претпоставки у техникама процењивања и третирање околности у којима се просуђивање ревизора и руководства разликује.
- Извођење закључака на основу прибављених ревизијских доказа, на пример, процењивањем разумности процена израђених од стране стручњака руководства и утврђивањем да ли обелодањивања у финансијским извештајима представљају истинит и објективан приказ.

Разматрања која се тичу планирањ^a

73. Приликом планирања ревизије, ревизор се посебно фокусира на:

- Разумевање захтева у погледу рачуноводства и обелодањивања;
- Разумевање финансијских инструмената којима је ентитет изложен, и њихове сврхе и ризика;

- Утврђивање да ли су у ревизији потребне специјализоване вештине и знања;
- Разумевање и процењивање система интерне контроле у светлу ентитетових трансакција финансијских инструмената и информационих система који су у делокругу ревизије;
- Разумевање природе, улоге и активности функције интерне ревизије;
- Разумевање процеса које руководство користи за процену финансијских инструмената, укључујући и то да ли је руководство користило услуге стручњака или услужне организације; и
- Процењивање и реаговање на ризик материјално погрешног исказа.

Разумевање захтева у погледу рачуноводства и обелодањивања

74. ISA 540 захтева од ревизора да стекне разумевање захтева из применљивог оквира финансијског извештавања који су релевантни за рачуноводствене процене, укључујући повезана обелодањивања и све регулаторне захтеве. Сами захтеви применљивог оквира финансијског извештавања који се односе на финансијске инструменте могу бити сложени и захтевају обимна обелодањивања. Познавање овог IAPN није замена за пуно разумевање применљивог оквира финансијског извештавања. Поједини оквири финансијског извештавања захтевају разматрање области као што су:

- Рачуноводство хеџинга;
- Рачуноводство разлика цене трансакција и фер вредности (Day 1 profits or losses)
- Признавање и престанак признавања трансакција финансијских инструмената;
- Властити кредитни ризик;
- Ризик трансфера и престанак признавања, посебно када је ентитет учествовао у стварању и структурирању сложених финансијских инструмената.

Разумевање финансијских инструмената

75. Карактеристике финансијских инструмената могу да учине нејасним одређене елементе ризика и изложености. Стицање разумевања о инструментима у које је ентитет инвестирао или којима је изложен, укључујући карактеристике инструмената, помаже ревизору да идентификује да ли:

- Важни аспекти трансакција недостају или су нетачно евидентирани;
- Процена изгледа прикладно;
- Постоји пуно разумевање и управљање инхерентним ризицима од стране ентитета;
- Су финансијски инструменти адекватно класификовани као стална и обртна средства и краткорочне и дугорочне обавезе.

76. Примери питања која ревизор може да размотри када стиче разумевање финансијских инструмената ентитета укључују:

- Којим типовима финансијских инструмената је ентитет изложен.
- За шта се они користе.
- Како руководство и где је то применљиво, лица овлашћена за управљање, разумеју финансијске инструмент, њихову употребу и рачуноводствене захтеве.
- Њихове тачне карактеристике и услове коришћења како би се у потпуности разумеле све последице и посебно када су трансакције повезане, укупан утицај на трансакције финансијских инструмената.
- Како се уклапају у укупну стратегију ентитета која се односи на управљање ризиком.

Упити према функцији интерне ревизије, функцији управљања ризиком, ако таква функција постоји, и дискусије са лицима овлашћеним за управљање могу ревизору пружити информације које су му потребне за разумевање.

77. У појединим случајевима, уговор, укључујући у уговор о нефинансијском инструменту, може да садржи дериват. Неки оквири финансијског извештавања дозвољавају или захтевају да такви „уграђени“ деривати буду одвојени од основног уговора у одређеним околностима. Разумевање процеса које руководство примењује за идентификацију и рачуноводствено обухватање уграђених деривата ће помоћи ревизору да разуме ризике којима је ентитет изложен.

Коршћење лица са специјализованим вештинама и знањима у ревизији⁴

78. Кључни елемент у ревизији која укључује финансијске инструменте, посебно сложене финансијске инструменте, је стручност ревизора. ISA 22⁰ захтева од партнера у ангажовању да се увери да тим који ради на ангажовању, и сви стручњаци ангажовани од стране ревизора који нису део тима који ради на ангажовању, заједно поседују одговарајућу стручност и способности да обављају ревизијско ангажовање у складу са професионалним стандардима и применљивим

законским и регулаторним захтевима, и да обезбеде издавање ревизијског извештаја који је примерен околностима. Такође, релевантни етички захтев¹¹ захтевају од ревизора да одреди да ли би прихватање ангажовања за резултат имало настанак претњи по усклађеност са основним принципима, укључујући професионалну стручност и дужну пажњу. Параграф 79 садржи примере типова питања која могу бити релевантна за разматрања ревизора у контексту финансијских инструмената.

79. У складу са тим, ревизија финансијских инструмената може да захтева учешће једног или више стручњака или специјалиста, на пример, у следећим областима:

- Разумевање финансијских инструмената које користи ентитет и њихових карактеристика, укључујући и ниво сложености. Може бити неопходно коришћење специјалистичких вештина у циљу провере да ли су сви аспекти финансијских инструмената и повезана разматрања забележена у финансијским извештајима, као и процене да ли су извршена адекватна обелодањивања у складу са применљивим оквиром финансијског извештавања тамо где су захтевана обелодањивања ризика.
- Разумевање применљивог оквира финансијског извештавања, посебно када се зна да се ради о областима које су подложне различитим тумачењима, или када пракса није доследна или се тек развија.
- Разумевање законских, регулаторних и пореских импликација које су резултат финансијских инструмената, укључујући и то да ли ентитет може да спроведе уговор у дело (на пример, прегледом основних уговора), може да захтева специјалистичке вештине и знања.
- Процена ризика инхерентних у финансијском инструменту.
- Помагање тиму који ради на ангажовању да прикупи доказе који поткрепљују процене руководства или да изради тачку процене или распон процене, посебно у случајевима када се фер вредност одређује сложеним моделом; када су тржишта неактивна и када је тешко доћи до података и претпоставки; када се користе неуочљиви улазни подаци; или када је руководство користило услуге стручњака.
- Процењивање контрола информационе технологије, посебно у ентитетима са великим бројем финансијских инструмената. У таквим ентитетима, информациона технологија може да буде веома сложена, на пример када се значајне информације о финансијским инструментима електронски преносе, обрађују, одржавају или преузимају. Поред тога, она може да укључује и релевантне услуге које пружа услужна организација.

80. Природа и употреба појединих врста финансијских инструмената, сложеност рачуноводствених захтева и тржишни услови могу резултирати потребом да тим који ради на ангажовању обавља консултације са осталим професионалним рачуновођама и ревизорима, унутар и ван фирме, који поседују релевантну техничку стручност и искуство у области рачуноводства и ревизије, узимајући у обзир факторе као што су:

- Способности и стручност тима који ради на ангажовању, укључујући искуство чланова тима који ради на ангажовању.
- Особине финансијских инструмената које користи ентитет.
- Идентификација неуобичајених околности или ризика у ангажовању, као о потреба за професионалним просуђивањем, посебно у погледу материјалног значаја и значајних ризика.
- Услови на тржишту.

Разумевање интерне контроле

81. ISA 315 (ревидиран) утврђује захтеве који се односе на ревизора у погледу разумевања ентитета и његовог окружења, укључујући и интерне контроле. Стицање разумевања ентитета и његовог окружења, укључујући и интерне контроле ентитета је континуиран, динамички процес прикупљања, ажурирања и анализе информација током ревизије. Сечено разумевање омогућава ревизору да идентификује и процени ризик од материјално значајних грешака у финансијским извештајима на нивоу тврдње, чиме се обезбеђује основа за осмишљавање и имплементацију одговора на процењени ризик од материјално значајних погрешних исказа. Обим и разноврсност трансакција финансијских инструмената ентитета обично одређује природу и обим контрола које могу постојати у ентитету. Разумевање надзора и контрола над финансијским инструментима помаже ревизору у одређивању природе, времена и обима ревизијских поступака. У прилогу су описане контроле које могу постојати у ентитету који обавља велики број трансакција финансијских инструмената.

Разумевање природе, улоге и активности функције интерне ревизије

82. У великом броју великих ентитета, функција интерне ревизије може да врши рад који

омогућава највишем руководству и лицима овлашћеним за управљање да врше преглед и процену контрола ентитета које се односе на коришћење финансијских инструмената. Функција интерне ревизије може да им помогне у идентификацији ризика материјално погрешног исказа услед криминалне радње или грешке. Међутим, знање и вештине које су неопходне да би функција интерне ревизије разумела и спровела поступке у циљу пружања уверавања руководству или лицима овлашћеним за управљање у погледу коришћења финансијских инструмената у начелу се значајно разликују од уверавања која се односе на друге делове пословања. Обим у ком функција интерне ревизије има знање и вештине за рад који врши или је извршила у вези са активностима ентитета које се односе на финансијске инструменте, као и стручност и објективност функције интерне ревизије, представља релевантно разматрање приликом одлучивања интерног ревизора да ли ће функција интерне ревизије бити релевантна за укупну стратегију ревизије и план ревизије.

83. Области у којима рад функције интерне ревизије може да буде посебно релевантан су следеће:

- Развој општег прегледа обима употребе финансијских инструмената;
- Процена прикладности политика и процедура и усклађености руководства са њима;
- Процена оперативне ефикасности активности које се односе на контролу финансијских инструмената;
- Процена система који су релевантни за активности финансијских инструмената; и
- Процена да ли су нови ризици који се односе на финансијске инструменте идентификовани, процењени и да ли се њима управља.

Разумевање методологије руководства

у погледу процене вредности финансијских инструмената

84. Одговорност руководства за припрему финансијских извештаја укључује примену захтева применљивог оквира финансијског извештавања на процену вредности финансијских инструмената. ISA 540 захтева од ревизора да стекне разумевање како руководство врши рачуноводствене процене и на којим информацијама су рачуноводствене процене базиране. Приступ руководства процени вредности такође узима у обзир одабир прикладне методологије процењивања и нивоа доказа за које се очекује да буду доступни. Да би се испунио циљ одмеравања фер вредности, ентитет развија методологију процењивања за одмеравање фер вредности финансијских инструмената која узима у обзир све релевантне тржишне информације које су на располагању. Дубоко разумевање финансијског инструмента чија се вредност процењује омогућава ентитету да идентификује и процени релевантне доступне тржишне информације о идентичним или сличним инструментима које би требало да буду укључене у методологију процењивања.

Процена и одговор на ризике материјално погрешних исказа

Општа разматрања која се односе на финансијске инструменте

85. ISA 540⁰ објашњава да степен несигурности процене утиче на ризик материјално значајног погрешног исказа рачуноводствених процена. Коришћење сложенијих финансијских инструмената, као што су они који имају висок ниво несигурности и варијабилности будућих токова готовине, може довести до повећаног ризика од материјално значајних погрешних исказа, посебно у вези са проценом вредности. Остала питања која утичу на ризик од материјално значајних погрешних исказа укључују:

- Обим финансијских инструмената којима је ентитет изложен.
- Услове финансијског инструмента, укључујући и то да ли сам финансијски инструмент садржи друге финансијске инструменте.
- Природу финансијских инструмената.

Фактори ризика од криминалних радњи

86. Подстицаји за финансијско извештавање у криминалне сврхе од стране запослених могу да постоје када шеме за обрачун примања запослених зависе од висине прихода по основу финансијских инструмената. Разумевање у каквој су интеракцији политике ентитета за одређивања накнада и апетита за ризик, и какве подстицаје то може да створи за руководство и трговце, може бити веома важно за процену ризика од криминалне радње.

87. Неповољни услови на финансијско тржишту могу да резултирају појачаним подстицајима да руководство и запослени уносе неисправне податке у финансијске извештаје: да би заштитили властели бонусе, да би прикрили грешке или криминалне радње запослених или руководства, да би се избегла прекорачења регулаторних ограничења, ликвидности и зајмова, и да се не би обелоданили губици. На пример, када је тржиште нестабилно, може доћи до неочекиваних губитака услед

екстремних флукуација цена, од неочекиваних слабости у ценама имовине, као последица погрешних просуђивања приликом купопродаје или из других разлога. Поред тога, тешкоће у финансирању стварају притисак на руководство које се брине за солвентност пословања.

88. Злоупотреба имовине и уношење неисправних података у финансијске извештаје често може да укључује заобилажење контрола које могу изгледати као да су ефективне. То може да укључи заобилажење контрола над подацима, претпоставкама и детаљним контролама над процесима, што омогућава прикривање губитака и крађа. На пример, неповољна ситуација на тржишту може да повећа притисак да се прикрију или пребију продаје у покушају да се надокнаде губици.

Процена ризика од материјално погрешног исказа

89. Ревизорова процена идентификованих ризика на нивоу тврдње у складу са ISA 315 (ревидиран) укључује процену осмишљености и имплементације интерне контроле. Она пружа основу за разматрање адекватног ревизијског приступа за осмишљавање и извођење додатних ревизијских поступака у складу са ISA 330, укључујући суштинске поступке и тестове контрола. На то који приступ се примењује утиче ревизорово разумевање интерних контрола релевантних за ревизију, укључујући јачину контролног окружења и свих функција управљања ризиком, величину и сложеност пословања ентитета и да ли ревизорова процена ризика од материјално погрешног исказа укључује и очекивање да контроле ефективно функционишу.

90. Ревизорова процена ризика материјално значајног погрешног исказа на нивоу тврдње може да се промени током рада на ревизији када се прибаве нове информације. Одржавање пажње током ревизије, на пример, приликом испитивања евиденције или документације, може да помогне ревизору да идентификује аранжмане или друге информације које могу да укажу на постојање финансијских инструмената које руководство није претходно идентификовало или обелоданило ревизору. Таква евиденција или документација може да садржи, на пример:

- Записнике са састанака лица овлашћених за управљање; и
- Конкретне фактуре или преписку са стручним саветницима ентитета.

Фактори који се разматрају приликом утврђивања

да ли и у којој мери треба тестирати оперативну ефективност контрола

91. Очекивање да су контроле ефективне може бити уобичајено када се ради о финансијској институцији са добро установљеним контролама, због чега тестирање контрола може бити ефективно средство за прибављање ревизијских доказа. Када ентитет има функцију трговања финансијским инструментима, само суштински тестови можда неће бити довољни да се прибави довољно адекватних ревизијских доказа због великог броја уговора и различитих система који се користе. Само тестови контрола, са друге стране, неће бити довољни пошто ISA 330 захтева од ревизора да осмисли и спроведе суштинске поступке за сваку материјално значајну класу трансакција, салдо рачуна и обелодањивање

92. Ентитети са великим обимом трговине који користе много финансијских инструмената могу да имају сложеније контроле и ефективну функцију управљања ризиком, те ће због тога ревизор пре да тестира контроле да би прибавио доказе о:

- Настанку, потпуности, тачности и разграничењу трансакција; и
- Постојању, правима и обавезама, и потпуности салда рачуна.

93. У ентитетима са релативно малим бројем трансакција финансијских инструмената:

- Руководство и лица овлашћена за управљање могу да имају ограничено разумевање финансијских инструмената и како они утичу на пословање;
- Ентитет може да има само неколико различитих типова инструмената уз мало или нимало међусобне интеракције;
- Мало је вероватно да ће постојати сложено контролно окружење (на пример, контроле описане у Прилогу можда неће постојати у ентитету);
- Руководство може да користи податке о одређивању цена од треће стране за процену вредности својих инструмената; и
- Контроле над применом информација о ценама од трећих страна као извора могу бити мање сложене.

94. Када ентитет има релативно мало трансакција које укључују финансијске инструменте, ревизору може бити релативно лако да стекне разумевање о циљевима ентитета у погледу коришћења финансијских инструмената и о карактеристикама инструмената. У таквим околностима,

већина ревизијских доказа ће вероватно бити суштинска по природи, ревизор ће морати да обавља већи део рада на крају године, а потврде трећих страна ће вероватно бити извор доказа у вези са потпуношћу, тачношћу и постојањем трансакција.

95. Приликом доношења одлуке о природи, времену и обиму тестирања контрола, ревизор може да размотри факторе као што су:

- Природа, учесталост и обим трансакција финансијских инструмената;
- Снага контрола, укључујући и то да ли су контроле адекватно осмишљене да одговоре на ризике који су у вези са обимом трансакција финансијских инструмената ентитета и да ли постоји оквир управљања који се односи на активности ентитета са финансијским инструментима;
- Значај одређених контрола у односу на опште контролне циљеве и процесе који су успостављени у ентитету, укључујући сложеност информационих система који подржавају трансакције финансијских инструмената;
- Надзор над контролама и идентификовани недостаци у контролним процедурама;
- Питања на која се односе контроле, на пример, контроле које се односе на примену просуђивања у поређењу са контролама над поткрепљујућим подацима. Вероватније је да ће суштински поступци бити ефективни него ослањање на контроле које се односе на примену просуђивања;
- Стручност лица која врше контролне активности, на пример, да ли ентитет има довољне капацитете, узимајући у обзир и периоде појачане активности, и способности да изврши и верификује процене финансијских инструмената којима је изложен;
- Учесталост извођења ових контролних активности;
- Ниво прецизности које контроле треба да постигну;
- Докази о извођењу контролних активности; и
- Време кључних трансакција финансијских инструмената, на пример, када је крај периода близу.

Суштински поступци

96. Осмишљавање суштинских поступака укључује разматрање:

- Примене аналитичких поступак^а – Док аналитички поступци могу да буду ефективни као поступци за процену ризика у сврху обезбеђивања информација ревизору о пословању ентитета, ако се само они спроводе могу бити мање ефективни него суштински поступци. То је због тога што сложена међусобна веза између фактора који утичу на вредност често може да прикрије неуобичајене трендове који могу да се јаве.
- Нерутинске трансакције – Многе финансијске трансакције представљају споразумне уговоре између ентитета и друге стране (често се називају и уговори за слободну продају). У случајевима када трансакције финансијских инструмената нису рутинске и налазе се ван уобичајених активности ентитета, суштински приступ ревизији може бити најнеефективније средство за остваривање планираних циљева ревизије. У случајевима када трансакције финансијских инструмената нису рутинске, ревизоров одговор на процењени ризик, укључујући осмишљавање и спровођење ревизијских поступака, морају да имају у виду и то да ентитет можда не поседује довољно искуства у овој области.
- Доступност доказа – На пример, када ентитет користи трећу страну као извор информација о одређивању цена, ентитет тада можда неће имати на располагању доказе о релевантним тврдњама у финансијским извештајима.
- Поступци који се врше у другим областима ревизије – Поступци који се врше у другим областима финансијских извештаја могу да пруже доказе о потпуности трансакција финансијских инструмената. Ови поступци могу да укључују тестове накнадних готовинских прилива и одлива, и претраге неевидентираних обавеза.
- Одабир ставки за тестирање – У неким случајевима, портфељ финансијских инструмената садржи инструменте са различитом сложеносћу и ризиком. У таквим случајевима може бити корисно одабрати узорак на бази просуђивања.

97. На пример, у случају хартија од вредности обезбеђених активом, кад осмишљава одговор на ризик од материјално значајног погрешног исказа за такве хартије од вредности, ревизор треба да размотри извођење неког од наведених ревизијских поступака:

- Испитивање уговорне документације у циљу стицања разумевања услова хартије од вредности, основног колатерала и права сваке класе држаоца хартије од вредности.
- Постављање упита о процесу које руководство примењује за процену токова готовине.
- Процена оправданости претпоставки као што су стопе плаћања унапред, стопе неиспуњења обавеза

и озбиљности губитка.

- Стицање разумевања о методи која се користи за утврђивање токова готовине који опадају према класама држаоца (waterfall cash flow).
- Упоредивање резултата одмеравања фер вредности са процењеном вредношћу других хартија од вредности са сличним основним колатералима и условима.
- Поновно извођење прорачуна.

Тестови двоструке сврхе

98. Иако се сврха тестирања контрола разликује од сврхе тестирања детаља, може бити ефикасно ако се обе врсте тестирања спроведу истовремено, на пример:

- Извођење теста контрола и теста детаља на истој трансакцији (на пример, тестирање да ли се потписани уговор одржава и да ли су детаљи финансијског инструмента адекватно забележени у сумарном прегледу; или
- Тестирање контрола приликом тестирања процеса који руководство примењује за вршење процена вредности.

Временски оквир ревизијских поступака^a

99. После процењивања ризика повезаних са финансијским инструментима, тим који ради на ангажовању одређује временски оквир планираних тестова контрола и суштинских ревизијских поступака. Временски оквир планираних ревизијских поступака зависи од више фактора, укључујући учесталост контролних операција, значај активности која се контролише и повезани ризик од материјално значајног погрешног исказа.

100. Иако је неопходно да се већина ревизијских поступака који се односе на процене и презентацију врши на крају периода, може бити корисно да се ревизијски поступци који се односе на друге тврдње као што је потпуност и постојање врше у међупериоду. На пример, тестирање контрола може да се врши у међупериоду када су у питању рутинске контроле, као што су ИТ контроле и одобравање нових производа. Такође, може бити ефективно да се тестира оперативна ефективност контрола које се односе на одобравање нових производа, тако што ће се прикупити докази о одговарајућем нивоу одобрења новог финансијског инструмента од стране руководства за међупериод.

101. Ревизори могу да врше поједине тестове на моделима на датум међупериода, на пример, упоређујући излазне информације модела са тржишним трансакцијама. Још један могући периодични поступак за инструменте са уочљивим улазним информацијама је тестирање разумности информација о ценама обезбеђеним од треће стране која врши услугу одређивања цена.

102. Области у којима је присутно значајно просуђивање се често тестирају при крају или на самом крају периода зато што:

- Процене могу значајно да се промене у кратком периоду, због чега је тешко упоређивати и усаглашавати периодична салда са одговарајућим информацијама на датум биланса стања;
- Ентитет може да учествује у повећаном броју трансакција финансијских инструмената између краја међупериода и краја године;
- Мануелни уноси у књигу могу да буду извршени тек након краја рачуноводственог периода; и
- Нерутинске или значајне трансакције могу да се изврше касно у рачуноводственом периоду.

Поступци који се односе на потпуност, тачност, постојање, настанак, права и обавезе

103. Велики број ревизијских поступака може да се користе у вези са већим бројем тврдњи. На пример, поступци који се односе на постојање салда рачуна на крају периода такође се односе на постојање класе трансакција и могу да помогну у одређивању правилности временског разграничења. То је због тога што финансијских инструменти проистичу из уговора и тиме што верификује тачност евиденције о трансакцији, ревизор такође верификује њено постојање и прибавља доказе који поткрепљују тврдње које се односе на постојање и права и обавезе у исто време, и потврђује да су трансакције евидентирани у одговарајућем рачуноводственом периоду.

104. Поступци који могу да пруже доказе који поткрепљују тврдње о потпуности, тачности и постојању укључују:

- Екстерне потврд^e о банковним салдима и извештајима о трговини и извештајима повереника. То може да се изврши тражењем директне потврде од друге стране (укључујући коришћење потврда од банке) када се одговор директно шаље ревизору. Друга могућност је да се информације добију од система друге стране преносом података. Када се то уради, ревизор мора да размотри контроле за

спречавање неовлашћеног приступа компјутерским системима кроз које се преносе информације да би проценио поузданост података из потврда. Ако потврде нису добијене, ревизор може бити у позицији да прибави доказе прегледом уговора и тестирањем релевантних контрола. Екстерне потврде, међутим, често не пружају адекватне ревизијске доказе који се односе да тврдње о проценама иако могу да буду корисне за идентификацију свих додатних уговора.

- Преглед усаглашавања извештаја или пренетих података од повереника са евиденцијом ентитета. То може да учини неопходним процену ИТ контрола које су успостављене око и у склопу аутоматских процеса усаглашавања и процену да ли су ставке које се усаглашавају правилно схваћене и обрађене.
- Преглед дневничких уноса и контрола над евидентирањем таквих уноса. То може да помогне у:
 - Утврђивању да ли су уносе вршили други запослени осим оних који имају овлашћење.
 - Идентификацији неубичајених и неприкладних дневничких уноса на крају периода, који могу бити релевантни за ризик криминалне радње.
- Читање појединачних уговора и преглед поткрепљујуће документације о трансакцијама финансијских инструмената, укључујући рачуноводствену евиденцију, чиме се верификује постојање и права и обавезе. На пример, ревизор може да чита појединачне уговоре који се односе на финансијске инструменте и врши преглед пратеће документације, укључујући рачуноводствене уносе извршене кад је уговор евидентиран, и може накнадно да прегледа рачуноводствене уносе начињене за сврхе процене вредности. То омогућава ревизору да процени да ли су сложености које су инхерентне трансакцији у потпуности идентификоване и одражене у рачунима. Правне аранжмане и повезане ризике морају да размотре лица са адекватном стручношћу ради утврђивања постојања права.
- Тестирање контрола, на пример поновним извођењем контрола.
- Преглед система за управљање жалбама. Неевидентирани трансакције могу да имају за последицу неуспех ентитета да изврши готовинско плаћање другој страни, и може да се открије прегледом приспелих жалби.
- Преглед аранжмана за нетирање у циљу идентификације неевидентираних инструмената.

105. Ови поступци су посебно важни за неке финансијске инструменте као што су деривати или гаранције. То је због тога што можда немају велику почетну инвестицију, што значи да може бити тешко идентификовати њихово постојање. На пример, уграђени деривати су често садржани у уговорима о нефинансијским инструментима који можда нису укључени у поступке потврђивања.

Процена вредности финансијских инструмената

Захтеви који се тичу финансијског извештавања

106. Оквири за истиниту и објективну презентацију финансијских извештаја често користе хијерархију фер вредности као што су хијерархије утврђене у IFRS или US GAAP. То у начелу значи да се количина и детаљност захтеваних обелодањивања повећава како се повећава ниво несигурности одмеравања. Могуће је да ће бити неопходно просуђивање приликом одређивања разлика између нивоа у хијерархији.

107. Ревизор може да сматра корисним стицање разумевања о томе какав је однос између финансијских инструмената и хијерархије фер вредности. Обично се ризик материјално погрешног исказа, као и ниво ревизијских поступака који се примењују, повећава са повећањем нивоа несигурности одмеравања. Коришћења улазних информација трећег и неких информација другог нивоа из хијерархије фер вредности може бити користан показатељ нивоа несигурности одмеравања. Улазне информације другог нивоа могу да варирају од оних које се лако прибављају до оних које су ближе трећем нивоу. Ревизор процењује расположиве доказе и разуме хијерархију фер вредности и ризик од пристрасности руководства у прављењу категоризације финансијских инструмената у хијерархији фер вредности.

108. У складу са ISA 540 ревизор разматра политике ентитета за процењивање вредности и методологију за податке и претпоставке које се користе у методологији процењивања. У великом броју случајева, применљиви оквир финансијског извештавања не прописује методологију процењивања вредности. Када је то случај, питања која могу бити релевантна за ревизорово разумевање како руководство процењује вредност финансијских инструмената, укључују, на пример:

- Да ли руководство има формалну политику процењивања и ако је то случај, да ли је техника која се користи за процену вредности финансијских инструмената адекватно документована у складу са том политиком;
- Који модели могу да доведу до највећег ризика материјално значајног погрешног исказа;

- Како руководство разматра сложеност процењивања вредности финансијског инструмента када бира одређену технику процењивања вредности;
- Да ли постоји већи ризик материјално значајног погрешног исказа зато што је руководство интерно развило модел за процену финансијских инструмената или не користи технику процењивања која се обично користи за процену вредности одређеног финансијског инструмента;
- Да ли је руководство користило услуге треће стране за одређивање цена;
- Да ли лица која учествују у развоју и примени технике процењивања имају одговарајуће вештине и стручност, укључујући и питање да ли су коришћене услуге стручњака; и
- Да ли постоје показатељи да је руководство било пристрасно приликом одабира техника процењивања која се користи.

Процена ризика материјално значајног погрешног исказа

у вези са процењивањем вредности

109. Код процењивања да ли је техника процењивање вредности коју користи ентитет прикладна датим околностима и да ли су постављене контроле над техникама процењивања вредности, фактори које ревизор разматра укључују:

- Да ли технике процењивања вредности користе други учесници на тржишту и да ли се показало да те технике дају поуздане процене цена добијене на основу тржишних трансакција;
- Да ли технике процењивања вредности функционишу како је предвиђено и нема недостатака у њиховој осмишљености, посебно у екстремним условима, и да ли су објективно тестиране. Индикатори недостатака укључују недоследне промене у односу на основне репере;
- Да ли технике процењивања вредности узимају у обзир ризике који су инхерентни финансијском инструменту који се процењује, укључујући кредитну способност друге стране и сопствени кредитни ризик у случају техника процењивања вредности које се користе за одмеравање финансијских обавеза;

- Како се врши калибрација техника процењивања вредности за тржиште, укључујући осетљивост техника процене на промене у варијаблама;
- Да ли се тржишне варијабле и претпоставке доследно користе и да ли нови услови оправдавају промену техника процене, тржишних варијабли и претпоставки;
- Да ли анализа осетљивости указује на то да би се процена значајно променила уколико би дошло до малих или умерених промена претпоставки;
- Организациона структура, као што је постојање интерног одељења одговорног за развој модела за процену вредности одређених инструмената, посебно у случајевима када су улазне информације трећег нивоа. На пример, функција развоја модела која је укључена у одређивање цена, мање је објективна од функције која је функционално и организационо одвојена од одељења које је у директном контакту са клијентима; и
- Компетентност и објективност лица одговорних за развој и примену техника процењивања, укључујући релативно искуство руководства са појединим моделима који су можда тек развијени.

Ревизор (или стручњак ангажован од стране ревизора) могу такође независно да развију једну или више техника процене да би упоредили излазне податке са излазним подацима техника процене које користи руководство.

Значајни ризици

110. Процес процене ризика од стране ревизора може довести до тога да ревизор идентификује један или више значајних ризика који се односе на процену вредности финансијских инструмената, када постоји било која од наведених околности:

- Висока несигурност одмеравања у вези са проценом вредности финансијских инструмената (на пример, за оне са неуочљивим улазним подацима);
- Недостатак довољно доказа који поткрепљују процену вредности финансијских инструмената од стране руководства.
- Руководство недовољно разуме финансијске инструменте или нема стручност неопходну за адекватну процену вредности тих инструмената, укључујући могућност да се одреди да ли су потребне корекције.

- Руководство недовољно разуме сложене захтеве из применљивог оквира финансијског извештавања који се односи на одмеравање и обелодањивање финансијских инструмената, и немогућност руководства да врши просуђивања у вези са адекватном применом тих захтева.
- Значај корекција на излазним подацима техника процене када применљиви оквир финансијског извештавања захтева или дозвољава такве корекције.

111. За рачуноводствене процене из којих проистичу значајни ризици, поред осталих суштинских поступака који се врше у циљу испуњавања захтева из ISA 330, ISA 540 захтева од ревизора да процени следеће:

(а) Како је руководство разматрало алтернативне претпоставке или резултате, и зашто их је одбацило, или како је руководство на други начин третирало несигурност одмеравања у прављењу рачуноводствених процена;

(б) Да ли су значајне претпоставке које је користило руководство разумне; и

(ц) Где је то релевантно за разумност значајних претпоставки које користи руководство, или за прикладну примену применљивог оквира финансијског извештавања, намере руководства да спроведе конкретне активности и способност руководства да то учини.

112. Када тржиште постане неактивно, промене околности могу да доведу до прелаза са процене на основу тржишне вредности на процену на основу модела, или могу да доведу до прелаза са једног одређеног модела на други. Реаговање на промене у тржишним условима може бити тешко ако руководство нема установљене политике пре него што дође до промена. Руководство такође можда нема стручност неопходну за хитан развој модела, или за одабир технике процене која може бити прикладна околностима. Чак и када се технике процене доследно користе, постоји потреба да руководство испитује континуирану прикладност техника процене и претпоставки које се користе за одређивање вредности финансијских инструмената. Даље, технике процене су можда одабране у време када су на располагању биле разумне тржишне информације, али не могу да пруже разумне процене у време када се појаве непредвиђени неповољни услови.

113. Подложност руководства пристрасности, била она намерна или ненамерна, расте са субјективношћу процене и степеном несигурности одмеравања. На пример, руководство може да игнорише уочљиве тржишне претпоставке или податке и уместо тога да користи сопствени, интерно развијен модел, ако тај модел даје повољније резултате. Чак и без криминалне намере, може постојати природно искушење да резултат просуђивања буде више наклоњен повољнијем крају широког спектра, уместо оној тачки у спектру за коју се може сматрати да је најдоследнија применљивом оквиру финансијског извештавања. Мењање технике процене од периода до периода без јасног и објективног разлога за то може такође да буде показатељ пристрасности руководства. Иако су неки облици пристрасности руководства инхерентне субјективним одлукама које се односе на процене вредности финансијских инструмената, када постоји намера да се неко доведе у заблуду, тада пристрасност руководства има карактер криминалне радње.

Развој ревизијског приступа

114. Код тестирања како руководство процењује вредност финансијских инструмената и код реаговања на процењени ризик од материјално погрешног исказа у складу са ISA 540: ревизор врши један или више од наведених поступака, узимајући у обзир природу рачуноводствених процена:

(а) Тестирање како је руководство дошло до рачуноводствене процене и података на основу којих је та процена направљена (укључујући технике процене вредности које је користио ентитет приликом процењивања).

(б) Тестирање оперативне ефективности контрола над начином на који је руководство дошло до рачуноводствених процена, заједно са одговарајућим суштинским поступцима.

(ц) Израчунавање процењене тачке или распона да би се извршила процена процењене тачке коју је одредило руководство.

(д) Утврђивање да ли догађаји који су се одиграли пре датума извештаја ревизора пружају ревизијске доказе у вези са рачуноводственом проценом.

Велики број ревизора сматра да комбинација тестирања како је руководство проценило вредност финансијског инструмента и података на којима је та процена заснована, и тестирања оперативне ефективности контрола, представља ефективан и ефикасан ревизијски приступ. Иако накнадни догађаји могу да пруже доказе о процени вредности финансијских инструмената, морају да се узму у обзир и други фактори да би се обухватиле све промене у тржишним условима до којих је дошло после датума биланса стања. Ако ревизор није у стању да провери како је руководство дошло до процењене

вредности, тада он мора да одабере да ли ће одредити процењену тачку или распон.

115. Као што је описано у Одељку 1, да би се проценила фер вредност финансијских инструмената, руководство може да:

- Користи информације достављене од треће стране која пружа услугу одређивања цена;
- Прикупи податке на основу којих ће доћи до сопствених процена применом различитих техника, укључујући моделе; и
- Ангажује стручњака да изврши процену.

Руководство често може да користи комбинацију ових приступа. На пример, руководство може да има свој процес одређивања цене али и да користи услуге треће стране да би потврдило добијене вредности.

Разматрања ревизије када руководство користи трећу страну за одређивање цена

116. Руководство може да користи трећу страну као извор за одређивање цена, као што је пружалац услуга одређивања цена или брокер, за процену вредности финансијских инструмената ентитета. Разумевање како руководство користи те информације и како ради пружалац услуга одређивања цена, помаже ревизору да одреди природу и обим неопходних ревизијских поступака.

117. Следеће питања могу да буду релевантна када руководство користи трећу страну за одређивање цена:

- *Тип треће стране која врши услугу одређивања цена* – Неке треће стране које врше услугу одређивања цена током процеса рада на располагање стављају више информација. На пример, пружалац услуга одређивања цена често на располагање ставља информације о својој методологији, претпоставкама и подацима о процењивању вредности финансијских инструмената на нивоу класе имовине. Насупрот томе, брокери често не дају никакве, или дају само ограничене информације о улазним подацима и претпоставкама употребљеним за одређивање котација.
- *Природа улазних података који се користе и сложеност технике процењивања вредности* – Поузданост цена добијених од трећих страна које врше услугу одређивања цена зависи од уочљивости улазних података (и у складу са тим, нивоом улазних података у хијерархији фер вредности), и сложености методологије за процену вредности конкретне хартије од вредности или класе трансакција. На пример, поузданост цене за капиталну инвестицију којом се активно тргује на ликвидном тржишту је већа него за корпоративне обвезнице којима се тргује на ликвидном тржишту, а којима се није трговало на датум одмеравања, што је, са друге стране, поузданије него за хартије од вредности обезбеђене активом чија се вредност процењује на основу модела дисконтованог тока готовине.
- *Углед и искуство треће стране која пружа услугу одређивања цена* – На пример, трећа страна која врши услугу одређивања цена може имати искуство у вези са одређеним финансијским инструментом, и да буде препозната као таква, али не мора да има слично искуство и другим типовима финансијских инструмената. Ранија искуства ревизора са трећом страном која пружа услугу одређивања цена такође може да буде релевантно у овом погледу.
- *Објективност треће стране која пружа услугу одређивања цена* – На пример, ако цена коју је прибавило руководство долази од друге стране као што је брокер који је продао финансијски инструмент ентитету, или ентитет који је блиско повезан са ентитетом над којим се врши ревизија, цена може бити непоуздана.
- *Контроле ентитета над коришћењем треће стране која пружа услугу одређивања цена* – Степен до ког руководство има установљене контроле за процену поузданости информација достављених од треће стране утиче на поузданост одмеравања фер вредности. На пример, руководство можда има установљене контроле за:
 - Вршење прегледа и одобравања коришћења треће стране која пружа услугу одређивања цена, укључујући разматрање угледа, искуства и објективности треће стране.
 - Одређивање потпуности, релевантности и тачности цена и података који се односе на одређивање цена.
- *Контроле треће стране која пружа услугу одређивања цена* – Контроле и процеси над проценом вредности за класе имовине које су од интереса за ревизора. На пример, трећа страна која пружа услугу одређивања цена може да има јаке контроле над процесом одређивања цена, укључујући и примену формализованих процеса за клијенте, купце и продавце, који се користе за проверу цена

добијених од пружаоца услуге одређивања цена, када су поткрепљене одговарајућим доказима, што може да омогући трећу страну која представља извор информација о ценама да константно коригује цене како би оне боље одржавале информације које су на располагању учесницима на тржишту.

118. Могући приступ прикупљању доказа у вези са информацијама од трећих страна пружалаца услуга одређивања цена може да укључи следеће:

- За улазне податке првог нивоа, поређење информација добијених од треће стране пружаоца услуге одређивања цена са уочљивим тржишним ценама.
- Преглед обелодањивања стављених на увид од стране пружаоца услуге одређивања цена о његовим контролама и процесима, техникама процене, улазним подацима и претпоставкама.
- Тестирање контрола које је установило руководство у циљу процене поузданости информација достављених од стране пружаоца услуге одређивања цена.
- Извођење поступка код пружаоца услуге одређивања цена да би се разумеле и тестирале контроле и процеси, технике процене, улазни подаци и претпоставке коришћене за класу имовине или конкретне финансијске инструменте који су од интереса.
- Процена да ли су цене достављене од стране пружаоца услуга одређивања цена разумне у односу на цене које су достављене од стране других пружалаца услуга одређивања цена, на процене ентитета или самог ревизора.
- Процена разумности техника процене вредности, претпоставки и улазних података.
- Одређивање процењене тачке или распона цена за поједине финансијске инструменте чија је цена одређена од стране пружаоца услуга одређивања цена и процена да ли су резултати у разумном међусобном односу.
- Прибављање извештаја ревизора услужне организације који покрива контроле над тестирањем валидности цена.

119. Прибављање цена од већег броја трећих страна пружалаца услуга одређивања цена може да пружи корисне информације о несигурности одмеравања. Широки спектар различитих цена може да буде показатељ веће несигурности одмеравања и да укаже на то да је финансијски инструмент осетљив на мале промене података и претпоставки. Узан спектар може да укаже на мању несигурност одмеравања и да укаже на то да је финансијски инструмент мање осетљив на промене података и претпоставки. Иако прибављање података из већег броја извора може бити корисно, посебно у случајевима када се разматрају финансијски инструменти за које су улазни подаци другог или трећег нивоа хијерархије фер вредности, мало је вероватно да ће прибављање цена из више извора, само по себи, пружити довољно адекватних ревизијских доказа. То је због тога што:

(а) Наизглед различити извори информација о ценама могу да користе исте основне принципе за одређивање цена; и

(б) Може бити неопходно стицање разумевања о улазним подацима које је користила трећа страна пружалац услуга одређивања цена да би се извршила категоризација финансијског инструмента у хијерархији фер вредности.

120. У неким ситуацијама, ревизор може да не буде у стању да стекне разумевање процеса који је коришћен за одређивање цене, укључујући све контроле над процесом колико поуздано је цена одређена, или може да нема приступ моделу, укључујући и претпоставке и остале коришћене улазне податке. У таквим случајевима, ревизор може да одлучи да ради на одређивању процењене тачке или распона да би проценио процењену тачку до које је дошло руководству, све у склопу одговора на процењени ризик.

Ревизијска разматрања када руководство користи модел за процену фер вредности

121. Параграф 13(б) стандарда ISA 540 захтева од ревизора да, ако тестира процес који руководство користи за прављење рачуноводствених процена, да процени да ли је метод који је коришћен за мерење одговарајући у датим околностима и да ли су претпоставке које је користило руководство разумне у смислу циљева мерења применљивог оквира финансијског извештавања.

122. У зависности од тога да ли је руководство користило трећу страну за одређивање цена или сама врши процену вредности, за процену вредности финансијских инструмената се често користе модели, посебно када се користе улазни подаци другог или трећег нивоа за хијерархију фер

вредности. Код одређивања природе, времена и обима ревизијских поступака на моделима, ревизор може да размотри методологију, претпоставке и податке који су коришћени у моделу. Када се разматрају сложенији финансијски инструменти као што су они за које се користе улазни подаци трећег нивоа, тестирање сва три би могло да буде користан извор ревизијских података. Међутим, када је модел у исто време једноставан и широко прихваћен, као што су у питању поједина израчунавања цена обвезница, ревизијски докази добијени на основу фокусирања на претпоставке и податке који су коришћени у моделу, могу да буду веома користан извор доказа.

123. Да би се остварило тестирање модела могу да се примене два приступа:

- (а) Ревизор може да тестира модел руководства разматрајући прикладност модела који користи руководство, разумност претпоставки и података који се користе и математичку тачност; или
- (б) Ревизор може да изврши своје властите процене па да упореди добијене вредности са вредностима до којих је дошао ентитет.

124. Када је процена вредности финансијских инструмената заснована на неуочљивим улазним подацима (то јест, улазним подацима трећег нивоа), питања које ревизор може да размотри укључују, на пример, како руководство подржава следеће елементе:

- Идентификацију и карактеристике учесника на тржишту у односу на финансијске инструменте.
- Како се неуочљиви улазни подаци утврђују приликом почетног признавања.
- Модификације које је извршило на сопственим тврдњама како би одражавале ставове руководства у вези са претпоставкама које би могли да користе учесници на тржишту.
- Да ли су примењени најбољи улазни подаци који су на располагању у датим околностима.
- Када је то применљиво, како претпоставке узимају у обзир упоредиве трансакције.
- Анализу осетљивости модела када се користе неуочљиви улазни подаци и да ли су извршене корекције које узимају у обзир несигурност одмеравања.

125. Поред тога, ревизорово познавање дате привредне гране, познавање трендова на тржишту, разумевање процена које врше други ентитети (имајући у виду поверљивост) и осталих релевантних ценовних показатеља омогућавају ревизору који врши тестирање процењених вредности да ли те процене у целини изгледају разумно. Ако се чини да су процене претерано агресивне или конзервативне, то може да буде показатељ могуће пристрасности руководства.

126. Када нема довољно уочљивих екстерних доказа, посебно је важно да лица овлашћена за управљање буду адекватно ангажована да разумеју субјективност процена руководства и доказе који су прибављени у циљу поткрепљивања ових процена. У таквим случајевима може бити неопходно да ревизор процени да ли је извршен детаљан преглед и разматрање питања, укључујући сву документацију, на свим одговарајућим нивоима управљања унутар ентитета, укључујући лица овлашћена за управљање.

127. Када тржиште постане неактивно или се премести, или су улазне информације неуочљиве, процене руководства могу да буду више засноване на просуђивању са мањом могућношћу провере, због чега могу да буду мање поуздане. У таквим околностима, ревизор може да тестира модел користећи комбинацију тестова контрола које постоје у ентитету, процене осмишљености и оперативности контрола, тестова претпоставки и података који су коришћени у моделу и поређењем излазних података са процењеном тачком или распоном израчунатим од стране ревизора или техником процене коју је осмислила трећа страна.

128. Постоји значајна вероватноћа да ће приликом тестирања улазних података који се користе уз методологију процене вредности на пример, када су такви улазни подаци категоризирани у хијерархији фер вредности, ревизор такође прибављати доказе који поткрепљују обелодањивања која се захтевају применљивим оквиром финансијског извештавања. На пример, ревизорови суштински поступци којима се процењује да ли су улазни подаци који ентитет користи у сопственим техникама процене вредности (то јест, улазни подаци првог, другог и трећег нивоа) прикладни, и тестови којима се врши анализа осетљивости, биће релевантни за ревизорову процену да ли обелодањивања пружају истинит и објективан приказ.

Процена да ли су разумне претпоставке које користи руководство

129. Претпоставке које се користе у моделу могу да се сматрају значајнима ако би разумна промена претпоставке у материјално значајној мери утицала на мерење финансијског инструмента. Руководство може да размотри алтернативне претпоставке или излазне податке прављењем анализе независности. Степен субјективности у вези са претпоставкама утиче на ниво несигурности одмеравања и може да наведе ревизора на закључак да постоји значајан ризик, на пример у случају коришћења улазних података трећег нивоа.
130. Ревизијски поступци за тестирање претпоставки које је користило руководство, укључујући оне које су коришћене као улазни подаци у моделима, могу да укључе процену:
- Да ли је и у случају да јесте како је руководство укључило тржишне улазне податке у израду претпоставки, пошто је обично пожељније да се у максималној мери користе уочљиви улазни подаци и у минималној мери неучљиви улазни подаци;
 - Да ли су претпоставке у складу са уочљивим тржишним подацима и карактеристикама финансијског средства или обавезе;
 - Да ли су извори претпоставки учесника на тржишту релевантни и поуздани, и како је руководство одабрало претпоставке које је користило када постоји више различитих тржишних претпоставки; и
 - Да ли анализа осетљивости указује на то да би се процене значајно промениле уколико би дошло до малих или умерених промена у претпоставкама.

Видети параграфе А77 до А83 стандарда ISA 540 за додатна разматрања која се односе на процене претпоставки које користи руководство.

131. Ревизорова разматрања просуђивања о будућности се заснивају на информацијама доступним у време када је просуђивање извршено. Накнадни догађаји могу да доведу до резултата који нису у складу са просуђивањима која су била разумна у тренутку када су извршена.
132. У појединим случајевима, дисконтна стопа у израчунавању садашње вредности може да се коригује како би се обухватила несигурност процене, уместо да се коригује свака претпоставка. У таквим случајевима, поступци ревизора могу бити фокусирани на дисконтну стопу, и то у форми посматрања купопродаје сличне хартије од вредности у циљу упоређивања са коришћеним дисконтним стопама или у форми развоја независног модела за израчунавање дисконтне стопе и њеног поређења са стопом коју је користило руководство.

Ревизијска разматрања када ентитет користи стручњака ангажованог од стране руководства

133. Као што смо разматрали у Одељку I, руководство може да ангажује стручњака за процену неких или свих хартија од вредности које ентитет поседује. Ти стручњаци могу да буду брокери, инвестициони банкарни, пружаоци услуге одређивања цена који такође пружају услуге процене, или друге фирме специјализоване за прављење процена.
134. Параграф 8 стандарда ISA 500 садржи захтеве који се односе на ревизора када врши процену доказа које је обезбедио стручњак ангажован од стране руководства. Обим ревизијских поступака у вези са стручњаком ангажованим од стране руководства и његовим радом зависи од значаја рада стручњака у односу на циљеве ревизора. Процена прикладности рада стручњака ангажованог од стране руководства помаже ревизору да донесе оцену да ли цене или процене вредности израђене од стране стручњака ангажованог од стране руководства пружају довољно адекватних ревизијских доказа који подржавају процене. Поступци које ревизор може да изврши укључују:
- Процену стручности, способности и објективности стручњака ангажованог од стране руководства на пример: њихов однос са ентитетом; њихов углед и позицију на тржишту; њихово искуство са појединим типовима инструмената; и њихово разумевање релевантног оквира финансијског извештавања који је применљив на процене;
 - Стицање разумевања о раду стручњака ангажованог од стране руководства, на пример оцењивањем прикладности техника процене које је користио и кључних тржишних варијабли и претпоставки коришћених у техникама процене;

- Оцена прикладности ревизијских доказа које је прибавио стручњак. На овом месту, пажња је усмерена на адекватност резултата рада стручњака на нивоу појединачног финансијског инструмента. Да би се дошло до узорка релевантних инструмената, може бити прикладно да се независно изради процена (видети параграфе 136 и 137 о изради процењене тачке или распона), на основу различитих података и претпоставки, па да се потом та процена упореди са проценом стручњака ангажованог од стране руководства; и

- Остали поступци који могу да укључе:

- Моделирање различитих претпоставки ради извођења претпоставки у другом модели, а онда разматрање разумности тих изведених претпоставки.

- Упоредивање процењених тачака руководства са ревизоровим процењеним тачкама да би се утврдило да ли су процене руководства доследно веће или мање.

135. Стручњак ангажован од стране руководства може да изради или идентификује претпоставке да би помогао руководству у процењивању вредности финансијских инструмената. Такве претпоставке, ако их користи руководство, постају претпоставке руководства које ревизор мора да разматра на исти начин као што разматра остале претпоставке руководства.

Одређивање процењене тачке или распона

136. Ревизор може да развије технику процене и да коригује улазне податке и претпоставке коришћене у техници процене како би одредио распон који ће користити за процењивање разумности процена руководства. Параграфи 106 до 135 овог IAPN могу да помогну ревизорима у одређивању процењене тачке или распона. У складу са ISA 540, ако ревизор користи претпоставке, или методологију која се разликује од оне коју користи руководство, ревизор ће стећи разумевање претпоставки или методологије руководства у довољној мери да установи да распон који је одредио ревизор узима у обзир релевантне варијабле и да оцени све значајне разлике у односу на процену руководства. Ревизор може да увиди да је корисно да користи резултате рада стручњака ангажованог од стране ревизора да би оценио разумност процена до којих је дошло руководство.

137. У појединим случајевима, ревизор може да закључи да не може да се прибави довољно адекватних доказа током свог покушаја да стекне разумевање претпоставки и методологије коју користи руководство, на пример када трећа страна која пружа услугу одређивања цена користи интерно развијене моделе и софтвер, и не жели да дозволи приступ релевантним информацијама. У таквим случајевима, ревизор можда неће бити у стању да прибави довољно адекватних ревизијских доказа о процени вредности ако ревизор није у стању да изврши друге поступке као одговор на ризик материјално погрешног исказа, као што су одређивање процењене тачке или распона ради оцењивања процењене тачке коју је одредило руководство. ISA 70⁵ описује последице немогућности ревизора да прибави довољно адекватних ревизијских доказа.

Презентација и обелодањивање финансијских инструмената

138. Одговорности руководства укључују припрему финансијских извештаја у складу са применљивим оквиром финансијског извештавања. Оквири финансијског извештавања често захтевају да обелодањивања у финансијских извештајима омогуће корисницима финансијских извештаја да доносе смислене процене ефеката на активности ентитета у вези са финансијским инструментима, укључујући ризике и неизвесности који су повезани са тим финансијским инструментима. Важност обелодањивања у вези са основом одмеравања се повећава сразмерно повећању несигурности одмеравања финансијских инструмената, а такође је под утицајем нивоа у хијерархији фер вредности.

139. Када назначује да су финансијски извештаји у складу са применљивим оквиром финансијског извештавања, руководство имплицитно или експлицитно изриче тврдње у вези са презентацијом и обелодањивањем различитих елемената финансијских извештаја и повезаних обелодањивања. Тврдње о презентацији и обелодањивању обухватају:

(а) Постојање и права и обавезе – обелодањени догађаји, трансакције и остала питања постоје и односе се на ентитет.

(б) Потпуност – сва обелодањивања која је требало да буду укључена у финансијски извештај су укључена.

(ц) Класификација и разумљивост – финансијске информације су адекватно приказане и описане,

а обелодањивања су јасно изражена.

(д) Тачност и процена – финансијске и остале информације су истинито и објективно приказане, а износи су одговарајући.

Поступци ревизора који се односе на ревизијска обелодањивања су осмишљени узимајући у обзир ове тврдње.

Поступци који се односе на презентацију и обелодањивање финансијских инструмената

140. У односу на презентацију и обелодањивање финансијских инструмената, области које су од посебног значаја су:

- Оквири финансијског извештавања обично захтевају додатна обелодањивања у вези са проценама, и повезаним ризицима и неизвесностима, да би се поткрепила и објаснила имовина, обавезе, приходи и расходи. Ревизор ће можда морати да усмери пажњу на обелодањивања која се односе на анализу ризика и осетљивости. Информације које се прибаве приликом извођења ревизијских поступака процене ризика и тестирања контролних активности могу да пруже доказе на основу којих ће ревизор моћи да закључи да ли су обелодањивања у финансијским извештајима у складу са захтевима применљивог оквира финансијског извештавања, на пример о:

- Циљевима и стратегијама ентитета за коришћење финансијских инструмената, укључујући назначене рачуноводствене политике ентитета;
- Контролном оквиру ентитета за управљање ризицима који се односе на финансијске инструменте; и
- Ризицима и неизвесностима који су повезани са финансијским инструментима.

- Информације могу да потичу из система ван традиционалних система финансијског извештавања, као што су системи ризика. Примери поступака које ревизор може одабрати као одговор на процењене ризике који се односе на обелодањивања укључују тестирање:

- Процеса који су коришћени за извођење обелодањених информација; и
- Оперативна ефективност контрола над подацима који су коришћени за припрему обелодањивања.

- У вези са финансијским инструментима високог ризика чак и када су обелодањивања у складу са применљивим оквиром финансијског извештавања, ревизор може да закључи да обелодањивање несигурности процене није адекватно у светлу датих околности и повезаних чињеница, и да у складу са тим, финансијски извештај не може да буде истинит и објективан. ISA 705 пружа смернице о последицама по мишљење ревизора када ревизор сматра да су обелодањивања руководства у финансијским извештајима неадекватна или доводе у заблуду.

- Ревизор такође може да размотри да ли су обелодањивања потпуна и разумљива, на пример, све релевантне информације могу да буду укључене у финансијски извештај (или пратеће извештаје) али су недовољно јасно приказане да би могле да омогуће корисницима финансијских извештаја да стекну разумевање позиције ентитета или можда нема довољно квалитетних обелодањивања да ставе у контекст износе евидентиране у финансијским извештајима. На пример, чак и када је ентитет укључио обелодањивања анализе осетљивости, та обелодањивања можда не описују у потпуности ризике и неизвесности који могу да настану због промена у проценама вредности, могућим ефектима на дужничке услове, захтевима који се тичу гаранција и ликвидности ентитета. ISA 26⁰ садржи захтеве и смернице о комуникацији са лицима овлашћеним за управљање, укључујући и ревизорове ставове о значајним квалитативним аспектима рачуноводствених пракси ентитета, укључујући рачуноводствене политике, рачуноводствене процене и обелодањивања у финансијским извештајима.

141. Разматрање адекватности презентације, на пример по дугорочној и краткорочној класификацији, у суштинским тестовима финансијских инструмената је релевантно за ревизорову оцену презентације и обелодањивања.

Остала релевантна ревизијска разматрања

Писане изјаве

142. ISA 540 захтева од ревизора да прибави писану изјаву руководства и када је то прикладно, лица овлашћених за управљање, да ли верују да су значајне претпоставке коришћене за сврхе

рачуноводствених процена разумне ISA 58⁰ захтева да ако, након што је прибавио захтеване изјаве, ревизор утврди да је неопходно да прибави још једну или више таквих писаних изјава да би поткрепио остале ревизијске доказе који су релевантни за финансијске извештаје или за једну или више конкретних тврдњи у финансијским извештајима, ревизор треба да тражи те писане изјаве. У зависности од обима и сложености активности које се тичу финансијског инструмента, писане изјаве којима се поткрепљују докази прибављени у вези са финансијским инструментима могу да укључе и:

- Циљеве руководства у вези са финансијским инструментима, на пример, да ли се користе за хеџинг, управљање имовином/обавезама или за инвестиције;
- Изјаве о адекватности презентације финансијских извештаја, на пример евидентирање трансакција финансијских инструмената као продаје или трансакција финансирања;
 - Изјаве обелодањивањима у финансијским извештајима о финансијским инструментима, на пример:
 - Да су у евиденцији одражене све трансакције финансијских инструмената; и
 - Да су идентификовани сви уграђени дериватни инструменти;
- Да ли су трансакције спроведене директно између страна и по тржишној вредности;
- Услови трансакције;
- Прикладност процена вредности финансијских инструмената;
- Да ли постоје додатни уговори који се односе на било који од финансијских инструмената;
- Да ли је ентитет учествовао у уписаним опцијама;
- Намера руководства и способност извођења одређених активности; и
- Да ли су за накнадне догађаје неопходне корекције процењених вредности и обелодањивања у финансијским извештајима.

Комуникација за лицима овлашћеним за управљање и осталима

143. Због несигурности повезане са проценом вредности финансијских инструмената, потенцијални ефекти на финансијске извештаје свих значајних ризика ће сасвим сигурно бити од интереса за управљачке структуре. Ревизор може да саопшти све о природи и последицама значајних претпоставки које се користе у одмеравању фер вредности, степену субјективности укљученом у доношење претпоставки и релативном материјалном значају ставки које се одмеравају по фер вредност за финансијске извештаје у целини. Поред тога, потреба за постојањем адекватних контрола над обавезама које се уносе у уговоре о финансијским инструментима и над накнадним процесима мерења су питања која могу довести до потребе за комуникацијом са лицима овлашћеним за управљање.

144. ISA 260 се бави одговорношћу ревизора за комуникацију са лицима овлашћеним за управљање приликом ревизије финансијских извештаја. Кад је реч о финансијским извештајима, питања која се саопштавају лицима овлашћеним за управљање могу бити:

- Недостатак разумевања руководства у вези са природом или обимом активности везаним за финансијске инструменте или са ризицима повезаним са таквим активностима;
 - Значајни недостаци у осмишљености или функционисању система интерне контроле или управљања ризиком који се односе на активности ентитета у вези са финансијским инструментима које је ревизор идентификовао током ревизије;
 - Значајне потешкоће са којима се ревизор суочио приликом прибављања довољно адекватних ревизијских доказа који се односе на процене вредности извршене од страна руководства или стручњака ангажованог од стране руководства, на пример, када руководство није било у стању да стекне разумевање методологије процењивања, претпоставки и података коришћених од стране стручњака, и када стручњак ангажован од стране руководства није ставио те информације на располагање ревизору;
 - Значајне разлике у просуђивањима између ревизора и руководства или стручњака ангажованог од стране руководства у вези са проценом вредности;
 - Могући ефекти које на финансијске извештаје ентитета имају материјално значајни ризици и изложености ризицима које треба да се обелодане у финансијским извештајима, укључујући несигурност мерења која је у вези са финансијским инструментима;
 - Ревизорови ставови у вези са прикладношћу одабраних рачуноводствених политика и презентацијом трансакција финансијских инструмената у финансијским извештајима;

- Ревизорови ставови у вези са квалитативним аспектом рачуноводствених пракси ентитета и финансијског извештавања о финансијским инструментима; или
- Недостатак свеобухватних и јасно исказаних политика које се односе на прибављање, отуђење и држање финансијских инструмената, укључујући оперативне контроле, поступке за назначивање финансијских инструмената као хецинга и изложености надзора.

Адекватно време за комуникацију зависи од околности ангажовања; међутим, може бити прикладно да се информације о значајним потешкоћама са којима се ревизор сreo током ревизије саопште што је пре могуће ако лица овлашћена за управљање могу да помогну ревизору да превазиђе те тешкоће, или ако је велика вероватноћа да ће то довести до модификације мишљења.

Комуникација са регулаторима и осталима

145. У појединим случајевима, од ревизора може да се захтев^а или да се сматра прикладним да он буде у директној комуникацији са регулаторима или вршиоцима надзора, поред лица овлашћених за управљање, у вези са питањима која се односе на финансијске инструменте. Таква комуникација може да буде корисна током целе ревизије. На пример, у појединим правним системима, регулатори банкарства желе да сарађују са ревизорима како би делили информације о функционисању и примени контрола над активностима у вези са финансијским инструментима, изазовима који се тичу процене вредности финансијских инструмената на неактивним тржиштима и у вези са усклађеношћу са регулативом. Ова координација може да буде од помоћи ревизору приликом идентификације ризика од материјално значајног погрешног исказа.

(видети параграф A14)

Примери контрола које се односе на финансијске извештаје

1. У овом одељку налазе се основне информације и примери о контролама које могу да постоје у ентитету који врши велики број трансакција финансијским инструментима, за сврхе трговања или инвестирања. Наведени примери нису коначни, а ентитети могу да установе различита контролна окружења и процесе у зависности од своје, привредне гране у којој послују и обима трансакција финансијским инструментима. Додатне информације о купопродајним потврдама и клириншким организацијама се налазе у параграфима 25-26.

2. Као што је случај са сваким контролним системом, понекад је неопходно да се дуплирају контроле на различитим нивоима контроле (на пример, превентивне, детекционе и надзорне) у циљу избегавања ризика материјално погрешног исказа.

Контролно окружење ентитета

Посвећеност компетентном коришћењу финансијских инструмената

3. Степен сложености појединих активности које укључују финансијске инструменте може да значи да само мали број лица унутар ентитета може у потпуности да разуме те активности или имају стручност неопходну за процену вредности тих инструмената на континуираној основи. Ако у ентитету недостаје релевантна стручност, коришћење финансијских инструмената може да доведе до повећања ризика материјално погрешног исказа.

Учешће лица овлашћених за управљање

4. Лица овлашћена за управљање надгледају и дају сагласност апетиту за ризик који је одредило руководство, и обезбеђују надзор за активности ентитета везане за трансакције финансијских инструмената. Политике ентитета које се односе на куповину, продају и држање финансијских инструмената су усклађене са приступом ризику и са стручношћу лица која учествују у активностима са финансијским инструментима. Поред тога, ентитет може да успостави структуре управљања и контролне процесе који су усмерени на:

(а) Саопштавање одлука о инвестицијама и процена свих материјално значајних несигурности мерења лицима овлашћеним за управљање; и

(б) Процена укупног апетита за ризик ентитета приликом ангажовања у трансакцијама са финансијским инструментима.

Структура организације

5. Активности са финансијским инструментима могу да се обављају на централизованом или децентрализованом основи. Такве активности и повезано одлучивање значајно зависе од прилива тачних, поузданих и благовремених информација од руководства. Тежина проналажења и прикупљања таквих информација расте са бројем локација и пословања са којима је ентитет повезан. Ризик материјално значајног погрешног исказа који се односи на активности са финансијским инструментима, може да се повећа са већом децентрализацијом контролних активности. То нарочито може да буде истина када је седиште ентитета на другој локацији, понекад чак и у другој земљи.

Додељивање овлашћења и одговорности

Политике инвестирања и процењивања вредности

6. Обезбеђивање смерница кроз јасно исказане политике одобрене од лица овлашћених за управљање, а које се тичу куповине, продаје и држања финансијских инструмената, омогућава руководству да установи ефективан приступ за прихватање пословних ризика и за управљање ризицима. Ове политике су најјасније када садрже циљеве ентитета који се односе на активности управљања ризиком уз алтернативне инвестиције и хединге који су на располагању за испуњење тих циљева, и да одражавају:

(а) Степен стручности руководства;

(б) Сложеност интерних контрола и система за надзор у ентитету;

(ц) Структуру имовине/обавеза ентитета;

(д) Капацитет ентитета да одржава ликвидност и апсорбује губитак капитала;

(е) Типове финансијских инструмената за које руководство сматра да ће испунити своје циљеве;

(ф) Намена финансијских инструмената за које руководство сматра да ће испунити своје циљеве, на пример, да ли деривати могу да се користе за шпекулације или само за хеџинг.

7. Руководство може да осмишљава политике усклађене са својим способностима у погледу процењивање вредности и може да успостави контроле којима се обезбеђује да те политике поштују они запослени који су одговорни за поступак процене. У то могу да буду укључени:

(а) Процеси за осмишљавање и проверу методологија које се користе за вршење процена, укључујући и то како се приступа несигурности мерења; и

(б) Политике у вези са максимизирањем примене уочљивих улазних информација и типове информација које треба да се прикупе да би поткрепиле процене финансијских инструмената.

8. У мањим ентитетима, рад са финансијским инструментима може да буде прилично ретка појава, а знање и искуство руководства у том пољу ограничено. Без обзира на то, установљавање политика које се односе на финансијске инструменте помаже ентитету да одреди „апетит за ризик“ и да размотри да ли се улагањем у одређене финансијске инструменте постижу наведени циљеви.

Политике и праксе у вези са кадровима

9. Ентитети могу да успоставе политику којом се захтева од кључних запослених, оних који раде са клијентима и оних који раде у подршци, да један временски период не врше своје дужности. Овај вид контроле се користи као средство спречавања и детектовања криминалних радњи, специфично за случајеве када лица која се баве трговањем креирају лажне трансакције или нетачно евидентирају трансакције.

Коришћење услужне организације

10. Ентитети такође могу да користе услужне организације (на пример лица која управљају капиталом) да би иницирали куповину или продају финансијских инструмената, да воде евиденцију трансакција за ентитет или да врше процену вредности финансијских инструмената. Неки ентитети могу да се ослањају на услужне организације да им обезбеде основу извештавања за финансијске инструменте који се држе. Међутим, ако руководство нема разумевање контрола које су установљене у услужној организацији, ревизор можда неће моћи да прибави довољно адекватних ревизијских доказа да се ослони на контроле у тој услужној организацији. Погледати ISA 402. који садржи захтеве да ревизор прибави довољно адекватних ревизијских доказа када ентитет користи једну или више услужних организација.

11. Коришћење услужне организације може да ојача или ослаби контролно окружење за финансијске инструменте. На пример, особље услужне организације можда нема више искуства са финансијским инструментима од руководства ентитета или може да има строжу интерну контролу над финансијским извештавањем. Коришћење услужне организације такође може омогућити бољу поделу овлашћења. Са друге стране, услужна организација може да има слабо контролно окружење.

Процес процене ризика у ентитету

12. Процес процене ризика у ентитету постоји да би се одредило како руководство идентификује пословне ризике који су изведени из употребе финансијских инструмената, укључујући и то како руководство процењује значај ризика и вероватноћу њихове појаве, и како доноси одлуке о активностима за управљање.

13. Процес процене ризика у ентитету представља основу коју руководство користи да би одредило којим ризицима ће управљати. Процеси управљања ризицима постоје са циљем да обезбеде да руководство:

(а) Разуме ризике који су инхерентни финансијским инструментима пре него што их прихвати, укључујући и циљ трансакције и њену структуру (на пример, економску логику и пословну сврху активности са финансијским инструментима које предузима ентитет);

(б) Примењује адекватну дужну пажњу која је сразмерна ризицима повезаним са одређеним финансијским инструментима;

(ц) Надгледа отворене позиције ентитета у циљу разумевања како услови на тржишту утичу на изложеност ентитета ризицима;

(д) Има поступке којима се умањује или мења ризик изложености ако је неопходно, и за

управљање ризиком по репутацију; и

(е) Врши ригорозан надзор и прегледе ових процеса.

14. Структура која се примењује у циљу надгледања и управљања изложености ризицима треба да:

(а) Буде прикладна и доследна ентитетовом ставу према ризику који је одређен од стране лица овлашћених за управљање;

(б) Садржи тачне нивое за одобравање различитих типова финансијских инструмената и трансакција које могу да се врше и у које сврхе. Одобрени инструменти и нивои одобравања треба да одражавају стручност лица која учествују у активностима са финансијским инструментима, показујући посвећеност руководства стручности;

(ц) Постави одговарајућа ограничења за максималну дозвољену изложеност сваком типу ризика (укључујући одобрене друге стране). Нивои дозвољеног ризика могу да варирају у зависности од врсте ризика, или друге стране;

(д) Обезбеђује објективан и благовремен надзор финансијских ризика и контролних активности;

(е) Обезбеђује објективно и благовремено извештавање о изложеностима ризику, ризицима и резултатима активности са финансијским инструментима у управљању ризиком; и

(ф) Процењује прошле резултате руководства у процени ризика за одређене финансијске инструменте.

15. Врсте и нивои ризика са којима се ентитет суочава су директно повезани са врстама финансијских инструмената које ентитет користи, укључујући и сложеност ових инструмената и количину финансијских инструмената који су предмет трансакција.

Функција управљања ризиком

16. Неки ентитети, на пример велике финансијске институције са великим обимом трансакција финансијских инструмената, могу бити обавезани законом или регулативом, или могу сами да одлуче, да установе формалну функцију управљања ризиком. Ова функција је одвојена од лица овлашћених за и управљање финансијским трансакцијама. Ова функција је одговорна за извештавање о, и за надзор над активностима у вези са финансијским трансакцијама, може да укључује и формалну комисију за ризик коју формирају лица овлашћена за управљање. Примери кључних одговорности у овој области могу да укључују:

(а) Имплементацију политике управљања ризиком одређену од стране лица овлашћених за управљање (укључујући анализе ризика којима ентитет може бити изложен);

(б) Осмишљавање структура за ограничавање ризика и обезбеђивање да се ова ограничења ризика примењују у пракси;

(ц) Припремање сценарија за кризне ситуације и спровођење анализе осетљивости над портфељима са отвореним позицијама, укључујући прегледе неуобичајених кретања у позицијама; и

(д) Преглед и анализа нових финансијских инструмената.

17. Финансијски инструменти могу да имају повезани ризик да губитак може да буде већи од износа вредности, ако та вредност постоји, по којој је финансијски инструмент признат у билансу стања. На пример, нагли пад тржишне цене робе може приморати ентитет да реализује губитке да би затворио форвард позицију за ту робу због захтева који проистичу из колатерала или маржи. У неким случајевима, потенцијални губитак може да буде довољно висок да баци значајну сумњу на способност ентитета да настави да послује у складу са начелом о сталности пословања. Ентитет може да изврши анализе осетљивости или анализе максималног потенцијалног ризика да би проценио будуће хипотетичке ефекте на финансијске инструменте који су подложни тржишним ризицима. Међутим, анализа максималног потенцијалног ризика не одражава у потпуности ризик који може да утиче на ентитет; анализе осетљивости и сценарија такође могу да буду подложни ограничењима.

18. Обим и сложеност активности у вези са финансијским инструментима и релевантни регулаторни захтеви утичу на разматрање ентитета да ли да формира формалну функцију управљања ризиком и како да та функција буде структурисана. У ентитетима који нису установили формалну функцију управљања ризиком, на пример у ентитетима који раде са мало финансијских инструмената или са финансијским инструментима мање сложености, извештавање о и надзор над активностима у вези са финансијским инструментима могу бити део одговорности рачуноводствене или финансијске функције, или општа одговорност руководства, и могу да укључују формалну комисију за ризик формирану од стране лица овлашћених за управљање.

Информациони системи ентитета

19. Главни циљ информационог система ентитета је да буде способан за тачно бележење и евидентирање свих трансакција, њихово измиривање, вредновање и генерисање информација које омогућавају управљање ризиком који се односи на финансијске инструменте и надзор контрола. Тешкоће се могу јавити у ентитетима које раде са великим бројем финансијских инструмената, нарочито ако постоји много система који су лоше повезани и имају мануелни систем уноса без адекватних контрола.

20. Одређени финансијски инструменти могу да захтевају велики број рачуноводствених уноса. Како се повећава ниво или сложеност активности у вези са финансијским инструментима, неопходно је да се повећа сложеност информационог система. Конкретна питања која могу да се појаве у вези са финансијским инструментима су:

(а) Информациони системи, нарочито за мање ентитете, немају могућност или нису адекватно конфигурисани да обрађују трансакције финансијских инструмената, нарочито када ентитет не поседује претходно искуство у раду са финансијским инструментима. То може да резултује повећањем броја мануелних трансакција које могу додатно да повећају ризик од грешке;

(б) Потенцијална разноликост система неопходна за обраду сложенијих трансакција, и потреба за редовно усаглашавање тих система, посебно када ти системи нису међусобно повезани или када на њима могу да се врше мануелне измене;

(ц) Могућност да се процена вредности и управљање ризиком за сложеније трансакције, ако са њима ради мали број лица, врше уз помоћ табела, а не у главном систему за обраду података, што значи да би физичка и логичка безбедност таквих табела лакше могла бити угрожена;

(д) Недостатак прегледа уноса о изузецима, екстерних потврда и брокерских квота, када су доступне, да би се потврдили уноси које генерише систем;

(е) Потешкоће у контролисању и процени кључних улазних информација у систем ради процене вредности финансијских инструмената, нарочито када тај систем одржава група трговаца из одсека за сарадњу са клијентима или трећа страна пружалац услуга и/или када трансакције о којима је реч нису рутинске или се ретко користе;

(ф) Нису процењени осмишљеност и калибрација сложених модела који се користе за почетну и периодичну обраду ових трансакција;

(г) Могућност да руководство није формирало библиотеку модела, са контролама приступа, измена и одржавања појединачних модела, у циљу одржавања јасног ревизијског трага од акредитованих верзија у циљу спречавања неовлашћеног приступа или измена ових модела;

(х) Несразмерне инвестиције које могу бити захтеване за системе контроле и управљања ризиком, када ентитет врши само ограничен број трансакција финансијских инструмената, и могућност погрешног тумачења излазних података од стране руководства ако оно није навикло да ради са оваквим врстама трансакција;

(и) Могући захтев за коришћење система треће стране, на пример од услужне организације, за евидентирање, обраду, рачуноводствено обухватање и адекватно управљање ризиком трансакција финансијских инструмената, и потреба за усаглашавањем и провером излазних података које је генерисала та услужна организација; и

(ј) Додатна разматрања у вези са безбедношћу и контролом релевантна за употребу електронске мреже када ентитет користи електронску трговину за трансакције финансијских инструмената.

21. Информациони системи релевантни за финансијско извештавање служе као важан извор информација за квантитативна обелодањивања у финансијским извештајима. Међутим, ентитети такође могу да развијају и одржавају нефинансијске системе који се користе за интерно извештавање и да генеришу информације које су укључене у квалитативна обелодањивања, на пример у вези са ризицима и анализом несигурности или осетљивости.

Контролне активности ентитета

22. Контролне активности над трансакцијама финансијским инструментима су осмишљене да спрече или детектују проблеме који отежавају ентитету да испуни своје циљеве. По својој природи, ти циљеви могу да се односе на пословање, финансијско извештавање или усклађеност. Контролне активности над финансијским инструментима су осмишљене у односу на сложеност и обим трансакција финансијских инструмената и у начелу укључују одговарајући процес одобравања, адекватну поделу овлашћења и друге политике и процедуре осмишљене у циљу обезбеђивања да се испуне контролни циљеви ентитета. Дијаграми тока процеса могу да буду од помоћу у идентификацији контрола ентитета као и недостајућих контрола ентитета. Овај IAPN се бави

контролним активностима које се односе на потпуност, тачност, постојање, процењивање и презентацију и обелодањивање.

Одобравање

23. Одобравање може да утиче на тврдње у финансијским извештајима директно и индиректно. На пример, ако је трансакција извршена али не у складу са политикама ентитета, она ипак може да се тачно евидентира и рачуноводствено обухвати. Међутим, неодобрене трансакције могу значајно да повећају ризик за ентитет, повећавајући тако и ризик материјално значајног погрешног исказа пошто се трансакција врши ван система интерне контроле. Да би се ублажио тај ризик, ентитет обично утврђује јасну политику у вези са тим које трансакција могу да се врше и ко може да их врши, а поштовање те политике затим надзире одељење подршке. Надзор купопродајних активности појединаца, на пример, прегледом неуобичајено великих количина или значајних прихода или расхода, помаже руководству у обезбеђивању усклађености са политикама ентитета, укључујући и одобравање нових типова трансакција и процењивања да ли је почињена криминална радња.

24. Евиденција ентитета о иницирању послова има функцију јасне идентификације природе и сврхе појединачних трансакција и права и обавеза које проистичу из сваког уговора о финансијском инструменту, укључујући и могућност реализације уговора. Поред основних финансијских информација, као што је износ, комплетна и тачна евиденција у најмању руку треба да садржи:

(а) Идентитет трговца;

(б) Идентитет лица које је евидентирало трансакцију (ако се не ради о трговцу) када је трансакција иницирана (укључујући датум и време трансакције) и како је евидентирана у информационим системима ентитета;

(ц) Природу и сврху трансакције, укључујући и то да ли се планира хеџинг основне комерцијалне изложености,

Подела овлашћења

25. Подела овлашћења и именовање кадрова је важна контролна активност, нарочито када се ради о финансијским инструментима. Активности у вези са финансијским инструментима могу да се поделе на неколико функција, укључујући:

(а) Извршење трансакције (трговање). У ентитетима са великим бројем трансакција финансијских инструмената, то може да обавља и одсек за рад са клијентима;

(б) Иницирање плаћања у готовини и прихватање готовинских прилива (измирења);

(ц) Слање потврдних писама о трговини и усаглашавање разлика између евиденције ентитета и одговора других страна, ако постоје;

(д) Тачно евидентирање свих трансакција у рачуноводственој евиденцији;

(е) Надзор ограничења ризика. У ентитетима са великим бројем трансакција финансијских инструмената, то може да обавља функција управљања ризиком; и

(ф) Надзор позиција и процена вредности финансијских инструмената.

26. Велики број организација се опредељује за поделу овлашћења на лица која инвестирају у финансијске инструменте, лица која врше процену вредности финансијских инструмената, лица која врше измирења финансијских инструмената и лица која рачуноводствено обухватају/евидентирају финансијске инструменте.

27. Када је ентитет премали да би могао да изврши праву поделу овлашћења, улога руководства и лица овлашћених за управљање у надзору активности у вези са финансијским инструментима је од посебног значаја.

28. Карактеристика интерне контроле у неким ентитетима је функција независне верификације цена. Ово одељење је одговорно за засебну верификацију цена појединих финансијских инструмената и може да користи алтернативне изворе података, методологије и претпоставке. Функција независне верификације цена пружа објективан поглед на одређивање цена извршено у другом делу ентитета.

29. Одељење које не ради са клијентима је одговорно за формирање политике процењивања вредности и за примену те политике. Ентитети који више користе финансијске инструменте могу да врше дневне процене вредности свог портфеља финансијских инструмената и да испитују удео у добитку или губитку појединих процена вредности финансијских инструмената као тест разумности процена.

Потпуност, тачност и постојање

30. Редовно усаглашавање евиденције ентитета са евиденцијом екстерних банака и повереника омогућава ентитету да обезбеди да су трансакције правилно евидентирани. Адекватна подела

овлашћења између лица које врше трансакције и оних који их усаглашавају је веома важна, као и ригорозан процес прегледа усаглашавања и ставки које се усаглашавају.

31. Такође могу да се установе контроле које захтевају од трговаца да утврде да ли сложени финансијски инструменти можда имају јединствена обележја, на пример уграђене деривате. У таквим околностима може да постоји одвојена функција која процењује вредност трансакција сложених финансијских инструмената на њиховом настанку (што може да буде познато као група за контролу производа), радећи заједно са групом за рачуноводствене политике да би се обезбедило да је трансакција тачно евидентирана. Иако мали ентитети можда немају групе за контролу производа, ентитет може имати процес који се односи на преглед уговора о сложеним финансијским инструментима у тренутку настајања како би се обезбедило да су адекватно рачуноводствено обухваћени у складу са применљивим оквиром финансијског извештавања.

Надзор контрола

32. Континуиране надзорне активности ентитета су осмишљене да детектују и исправе све недостатке у ефективности контрола над трансакцијама финансијским инструментима и у процени њихове вредности. Важно је да се успостави адекватан надзор и преглед активности у вези са финансијским инструментима унутар ентитета. То укључује:

- (а) Треба да се врши преглед свих контрола, на пример, надзор статистичких података о пословању као што је број ставки које се усаглашавају или разлике између интерно и екстерно одређених цена;
- (б) Потребне су строге контроле информационе технологије и надзор и валидације њихове примене; и
- (ц) Потребно је да се обезбеди да информације које су резултат различитих процеса и система буду адекватно усаглашене. На пример, мала је корист од процеса процене вредности ако се добијени подаци правилно не усаглашавају са главном књигом.

33. У већим ентитетима, сложени компјутерски системи обично прате активности у вези са финансијским инструментима и осмишљени су тако да се измирења врше у року доспећа. Сложенији компјутерски системи могу да генеришу аутоматске уносе на рачуне за клиринг у циљу праћења токова готовине и имају успостављене контроле над обрадом података које за циљ имају да обезбеде да се активности у вези са финансијским инструментима исправно одражавају у евиденцији ентитета. Компјутерски системи могу да буду осмишљени тако да генеришу извештаје о изузецима којима се руководство обавештава о ситуацијама када финансијски инструменти нису коришћени у складу са ограничењима овлашћења или када извршене трансакције нису у границама које су одредиле одабране стране. Међутим, чак ни веома напредан компјутерски систем не може да обезбеди потпуност евиденције о трансакцијама финансијских инструмената. У складу са тим, руководство често поставља додатне процедуре како би се повећала вероватноће да ће све трансакције бити евидентирани.

¹SA 540, *Ревизија рачуноводствених процена, укључујући рачуноводствену процену фер вредности и релевантна обелодањивања*

¹SA 315 (ревидиран), *Идентификовање и процена ризика материјално погрешних исказа путем разумевања ентитета и његовог окружења*

¹SA 330, *Ревизорски одговор на процењене ризике*

¹SA 500, *Ревизијски доказ*

У овим Напоменама, изрази „вредновање“ и „одмеравање“ се користе као синоними.

¹SA 540, параграф 7(ц)

¹еђународни рачуноводствени стандард (IAS) 32, *Финансијски инструменти: Презентација*, параграф 11

¹ентитет који улази у више трансакција финансијских инструмената са једном другом страном може да направи један главни аранжман за укупно поравнање са том страном. Такав споразум обезбеђује једно поравнање за све финансијске инструменте који су покривени споразумом у случају да дође до неиспуњења обавезе из било ког уговора.

¹артије од вредности подржане активом су финансијски инструменти подржани скупом делова имовине (познат као колатерал, као што су потраживања по основу кредитне картице или зајма за куповину возила) и на основу којих и изводи своју вредност и приход.

^сопствени кредитни ризик је износ промене фер вредности који није приписив променама тржишних услова.

ISA 200, параграф 15

¹SA 300, Планирање ревизије финансијских извештаја, бави се одговорношћу ревизора за планирање ревизије финансијских извештаја.

¹SA 540, параграф 8(а)

^када је стручност тог лица у области ревизије и рачуноводства, без обзира на то да ли је лице унутар или изван предузећа, то лице се сматра делом тима који ради на ангажовању и подлеже захтевима ISA 220, Контрола квалитета ревизије финансијских извештаја. Када је стручност тог лица у некој другој области осим рачуноводства и ревизије, то лице се сматра стручњаком ангажованим од стране ревизора, и примењују се одредбе ISA 620, Коришћење рада стручњака ангажованог од стране ревизора. ISA 620 објашњава да је прављење разлике између специјализованих области рачуноводства и ревизије и стручности у другој области, питање професионалног просуђивања, али истиче да разлика може постојати између стручности у методама рачуноводства за финансијске инструменте (рачуноводствена и ревизијска експертиза) и стручности у сложеним техникама процене за финансијске инструменте (стручност у другим областима осим рачуноводства и ревизије).

¹SA 220, параграф 14

¹ESBA-ов Етички кодекс за професионалне рачуновође, параграфи 210.1 и 210.6

ISA 220, параграф 18(б), захтева од партнера у ангажовању да се увери да су чланови тима који ради на ангажовању обавили одговарајуће консултације током спровођења ангажовања, унутар тима који ради на ангажовању и између тима и осталих на одговарајућем нивоу унутар или ван фирме.

^рад који обављају функције као што су функција управљања ризиком, функција прегледа модела и контрола производа, такође могу бити релевантне.

¹SA 540, параграф (ц)

¹SA 540, параграф 2

^видети ISA 240, Одговорност ревизора за разматрање криминалних радњи у ревизији финансијских извештаја, за захтеве и смернице у вези са факторима ризика од криминалних радњи

¹SA 330, параграф 18

¹SA 315 (ревидиран), параграф 6(б), захтева од ревизора да примени аналитичке поступке као поступке процене ризика од материјално значајног погрешног исказа у циљу обезбеђивања основе за осмишљавање и имплементацију одговора на процењене ризике. ISA 520, Аналитички поступци, параграф 6, захтева од ревизора да примењује аналитичке поступке за формирање укупног закључка о финансијским извештајима. Аналитички поступци такође могу да се примењују у другим фазама ревизије.

^параграфи 11-12 и 22-23 стандарда ISA 330 садрже захтеве који се односе на ревизора када се врше поступци у међупериоду и објашњавају како се такви докази користе.

¹SA 505, Екстерне потврде, се бави ревизоровом применом поступака екстерног потврђивања у циљу прибављања ревизијских доказа у складу са захтевима ISA 330 и ISA 500, Ревизијски докази. Погледати такође, Обавештење за особље које се бави ревизијском праксом, Нова практична питања у вези са применом екстерних потврда у ревизији финансијских извештаја, објављено у новембру 2009.

¹SA 540, параграф 8(ц)

^када ревизор утврди да висока несигурност процене у вези са проценом вредности сложених финансијских инструмената доводи до значајног ризика, ISA 540 захтева од ревизора да врши суштинске поступке и процењује адекватност обелодањивања несигурности процене. Видети ISA 540, параграфи 11, 15 и 20.

ISA 540, параграф 15(а)-(б)

¹SA 540, параграфи 12 – 14

Параграфи А63 – А66 стандарда ISA 540 садрже примере неких фактора који могу да буду релевантни.

^неке услуге одређивања цена могу да пружају својим корисницима извештаје у којима су објашњене њихове контроле над подацима који се користе за одређивање цена, то јест, извештаје припремљене у складу са Међународним стандардом

ангажовања на основу којих се пружа уверавање (ISAE) 3402, Извештај о уверавању у погледу контрола у услужној организацији. Руководство може да захтева, а ревизор може да размотри могућност прибављања таквог извештаја у циљу стицања разумевања о томе како се припремају подаци за одређивање цена и процењивања да ли су контроле у организацији која пружа услугу одређивања цене поуздане.

¹SA 540, параграф 13(д) описује захтеве када ревизор одређује распон да би оценио процењену тачку коју је одредило руководство. Технике процене које су развиле треће стране и које користи ревизор могу у неким околностима да се сматрају радом стручњака ангажованог од стране ревизора и на њих се односе захтеви из ISA 620.

^видети, на пример, параграф 15 стандарда ISA 540, који садржи захтеве који се односе на ревизорове процене претпоставки руководства које се односе на значајне ризике.

^видети ISA 540, параграф A107.

¹SA 540, параграф 13(ц)

¹SA 540, параграф 13(д)

¹SA 705, Модификације мишљења у извештају независног ревизора

^видети параграфе 4 и A2 стандарда ISA 200.

¹SA 540, параграф 20, захтева од ревизора да врши додатне поступке у вези са обелодањивањима која се односе на рачуноводствене процене из којих проистичу значајни ризици да би проценио адекватност обелодањивања њихове несигурности процене у финансијским извештајима у контексту применљивог оквира финансијског извештавања.

¹SA 260, *Комуникација са лицима овлашћеним за управљање*

¹SA 540, параграф 22. Параграф 4 стандарда ISA 580, Писане изјаве, наводи да писане изјаве руководства саме по себи не пружају довољно адекватних ревизијских доказа о било ком од питања којима се баве. Ако ревизор није у стању да прибави довољно адекватних ревизијских доказа, ово може да представља ограничење делокруга ревизије које може да има последице по извештај ревизор (видети ISA 705, *Модификације мишљења у извештају независног ревизора*).

¹SA 580, параграф 13.

^параграф A80 стандарда ISA 540 садржи примере поступака који могу бити прикладни у датим околностима.

ISA 265, Саопштавање недостатака у интерној контроли лицима овлашћеним за управљање и руководству, садржи захтеве и пружа смернице о саопштавању недостатака у интерној контроли лицима овлашћеним за управљање. Овај стандард објашњава да недостаци у интерној контроли могу да се идентификују током ревизорових поступака за процену ризика у складу са ISA 315 (ревидиран) или током било које друге фазе ревизије.

^на пример, ISA 250, Разматрање примене закона и прописа у обављању ревизије финансијских извештаја, захтева од ревизора да одреди да ли постоји обавеза да се о сумњи или идентификованој неусклађености са законима и и регулативом обавесте стране ван ентитета. Поред тога, захтеви у вези са ревизоровом комуникацијом са вршиоцима надзора у банкама и осталима могу да буду прописаним законом, посебним захтевима који се односе на надзор или формалним споразумом или протоколом.

¹SA 402, *Ревизијска разматрања у вези са ентитетом који користи услужну организацију*